

En del av spelet

En studie av fotbollsdomarnas tillvaro i Gästrikland

Sarang Ahsani Ghahreman

Magisteruppsats från Utbildningsprogrammet för Samhälls- och kulturanalys

ISRN: LiU-ISV/SKA-A--08/04--SE

Linköpings universitet

Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier - ISV

. 601 74 Norrköping

En del av spelet

En studie av fotbollsdomarnas tillvaro i Gästrikland

Sarang Ahsani Ghahreman

Handledare: Mathias Martinsson

D-uppsats år 2007

ISRN: LiU-ISV/SKA-A—08/04--SE

Linköpings universitet

Institutionen för samhälls-
och välfärdsstudier

	Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Samhälls- och kulturanalys	Datum Date
Språk Language ☒ Svenska/Swedish ☐ Engelska/English	Rapporttyp Report category ☐ AB-uppsats ☐ C-uppsats ☒ D-uppsats ☐ Examensarbete ☐ Licentiatavhandling ☐ Övrig rapport	ISRN LIU-ISV/SKA-A--08/04—SE ISSN ISBN Handledare: Mathias Martinsson
URL för elektronisk version http://www.ep.liu.se		

Titel

A part of the game - A study of Football referees' situation in Gästrikland

Sammanfattning

Abstract

There is a clear difference between the way football players and leaders regard the role of the referee, compared to the way the refereeing body looks at it. The refereeing body regard themselves as fundamental for the existence of the sport, while the other mentioned parties merely see them as functional justice makers. This view places the referees outside the field of football. This establishes a football culture, which is conflicted when it comes to the role of the referees on the field. The conflict comes to its edge in youth football, where the referees are under severe pressure. The only way for the referees to handle this pressure is through experience and respect, which is essential for creation of a well working referring role. Thus, a change in the football culture is necessary in order to include the referees in the football family and change the general conception of the referees' role and function.

Nyckelord

Domarroll, fotboll, fotbollsdomare, fotbollskultur, fotbollslandskap, Gästriklands fotbollsförbund, Gästrikland

Förord

Ett stort tack vill jag rikta till alla fotbollsdomare som har gjort denna studie möjlig. Även Gästriklands fotbollförbund, med Hans Brandt i spetsen ska ha ett stort tack för deras stöd under studiens gång. Evig tacksam kommer jag givetvis att vara mot min handledare Mathias Martinsson för hans beundransvärda tålamod med mig under mina år på utbildningen. Slutligen vill jag tillägna denna uppsats till Tommy Mossberg för den inspirationskälla han var och fortfarande är genom sin livslånga insats för fotbollen och i synnerhet domarna i Gästrikland.

Innehåll

1. INLEDNING	1
2. SYFTE	2
3. METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	3
3.1 EMPIRI OCH AVGRÄNSNING	3
3.2 KVALITATIV FORSKNINGSINTERVJU	4
3.2.1 HALVSTRUKTURERADE INTERVJUER	5
3.3 GRUNDAD TEORI SOM METODVERKTYG	6
4. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	8
4.1 BOURDIEU OCH IDROTT	8
4.1.1 SOCIALA FÄLT	9
4.1.2 SKAPANDET AV EN IDROTTSKULTUR	9
4.1.3 HABITUS	10
4.2 GEMEINSCHAFT OCH GESELLSCHAFT	11
4.3 FOTBOLLENS SOCIALA POSITION	12
4.3.1 IDROTTSRÖRELSEN, DEN SVENSKA FOTBOLLSMODELLEN OCH FAIR PLAY-IDEALET	13
5. DOMARROLLEN	15
5.1 KÄRLEKEN TILL SPORTEN	15
5.1.1 DRIVKRAFTEN	16
5.2 HUR SKA EN DOMARE VARA?	17
5.3 DOMARNAS SYN PÅ DOMARKÅREN	19
5.4 DEN RÅDANDE SYNEN PÅ DOMAREN	20
5.5 TEORETISKT RESONEMANG	21
6. FOTBOLLSLANDSKAPET	25
6.1 GÄSTRIKLAND SOM DISTRIKT	25
6.2 TRYGGHETSSKAPANDE	26

6.2.1 SKILLNADEN MELLAN YNGRE OCH ÄLDRE	28
6.3 OLIKA STADIER	29
6.4 TEORETISKA RESONEMANG	31
<u>7. SLUTDISKUSSION OCH RESULTAT</u>	<u>35</u>
<u>8. SAMMANFATTNING</u>	<u>40</u>
<u>9. REFERENSER</u>	<u>41</u>
9.1 ARTIKLAR	41
9.2 INTERNETKÄLLOR	41
9.3 LITTERATURLISTA	41

1. Inledning

Domaren är till sin natur despotisk. Han är den avskyrde tyrannen som utövar sin diktatur utan någon möjlig opposition, han är den bombastiske bödeln som utövar sin allmakt med operagester. Med visselpipan i munnen fördelar han ödets vindar och godkänner eller dömer bort mål. Med kortet i handen höjer han fördörelsens arm: gult som är straffet för en syndare som fortfarande kan bättra sig, rött som innebär omedelbar utvisning. [...] Linjedomarna, som hjälper till men inte bestämmer, betraktar spelet från sidan. Bara domaren själv beträder planen. Med all rätt gör han korstecknet innan han går in och visar sig för den rytande massan. Hans jobb är att göra sig hatad. Detta är den enda gemensamma nämnaren inom fotbollen: alla hatar domaren. Han blir alltid utvisslad, aldrig applåderad.

Eduardo Galeano, *Fotbollens himmel & helvete*

Stycket ovan som är hämtat från Eduardo Galeanos bok *Fotbollens himmel och helvete* skildrar på ett sammanfattande, om något dramatiserad sätt, den utbredda förställningen om fotbollsdomarnas roll inom fotbollen. Galeanos osympatiska beskrivning av domarnas ”arbetsuppgifter” kan tyckas vara alltför överdriven och schematiserad för att ge en rättfärdigande bild av deras reella uppgift och funktion. Men den ger en desto klarare bild av hur domarna har kommit att betraktas utifrån den bredare publikens perspektiv och vilken motsägande roll de har kommit att spela inom dagens fotboll. Galeanos skildring tycker jag på ett tydligt sätt beskriver vilken utsatt situation en fotbollsdomare befinner sig i när denne beträder en fotbollsplan, samt den negativa granskning de får utså på grund av den förvrängda synen som existerar kring domarna. Fotbollsdomare utmålas ofta som fotbollens ”glädjedödare”, utan varken känsla för spelet eller sympati för spelarna, och har idag kommit att bli ”slagpåsen” inom fotbollen där vartenda misstag de gör vänds och vrids och kritiseras. Detta är någonting som strider mot Svenska fotbollförbundets egen uppfattning om den verksamhet som de bedriver och troligtvis även mot fotbollsdomarnas sätt att skildra domarrollen och de förpliktelser som åligger dem som matchledare och rättskipare på fotbollsplanen.

För varje år som går blir dessutom klimatet allt tuffare på fotbollsplaner och domarna får utstå allt hårdare kritik av spelare, ledare och publik. På senare år har även flera fall av misshandel av domare på och utanför fotbollsplanen uppmärksamats. Samtidigt som fotbollen på senare år fått större utrymme i media, har även fokus på domarnas insatser skärpts betydligt. Detta kan motiveras med att domarna som en del av tävlingsidrotten får räkna med kritik, men det är inte ovanligt att domarna hängs ut av media och publik, och får utstå alltför obefogad kritik med förödande konsekvenser. Fallet med Anders Frisk¹ som 2005, efter att blivit utsatt för fysiskt våld under en Champions League-match med efterföljande psykisk våld i media, beslutade att lägga

---

¹ Anders Frisk är en av Sveriges mest meriterade domare med 214 Allsvenska matcher och 44 A-landskamper. www.svenskfotboll.se

pipan på hyllan är ett praktexempel på detta.² En massmedial debatt om domarnas situation blossade snabbt upp efter händelsen, men bara för att lika snabbt lägga sig.³ Problemet ligger snarare i, som Galeano beskriver det, att domarna alltid blir utvissade och aldrig applåderade. Jag är medveten om att detta är en alldeles förenklad bild av denna problematik, men den kan ändå ge en fingervisning om vari problemet kan ligga. Även i Gästrikland som denna studie kommer att behandla har liknande tendenser syns till, även om de inte har haft samma proportioner och konsekvenser som i ett internationellt sammanhang, som till exempel i fallet med Anders Frisk. Det är ändå en utveckling som kommit att sätta avtryck även i lokala sammanhang. Detta väcker flera intressanta frågor om vad det är för människor som är villiga att utsätta sig för denna press som fotbollsdomare får utstå, och framförallt varför? Vad är det som driver en fotbollsdomare och hur ser deras egentliga arbetsmiljö ut? Genom att studera domare verksamma i Gästrikland hoppas jag i denna uppsats kunna uppmärksamma och ge klarhet i dessa och liknande frågor.

2. Syfte

Det övergripande syftet med denna studie är att ge en bild av fotbollslandskapet i Gästrikland utifrån fotbollsdomarnas perspektiv. Jag vill med hjälp av denna uppsats synliggöra vilka problem domarna ställs inför och de omständigheter de får verka inom. Mer specifikt vill jag visa på de sociala och kulturella förutsättningarna och villkoren som existerar i gästrikfotbollen och hur de påverkar domarna, samt vilken roll domarna innehar i fotbollslandskapet. Denna studie kommer i första hand att fokuseras på domarkåren i Gästrikland och behandla fotbollslandskapet där, men förhoppningsvis kan vissa kopplingar göras till fotbollskulturen i helhet. Ett andra syfte med studien är att skapa större förståelse för domarna som individer och förhoppningsvis hjälpa dem i sitt arbete för en tryggare och säkrare fotbollsmiljö i distriktet.

Jag har närmat mig forskningsområdet med öppna frågor utan ett specifikt problem i åtanke. Jag har använt mig av enkla frågor om vad som försiggår på mitt fält och hur domarna hanterar sina problem, utan att utgå från vad dessa problem kan vara. Utifrån detta har sedan ett forskningsproblem växt fram som berör de problem mina informanter upplever på fältet. På så sätt har jag inte utgått från en förbestämd föreställning om vad dessa problem kan vara för domarna, utan det har fått växa fram under studiens gång.

---

² Se bl.a. artiklarna *Frisk hotad –slutar som domare* (DN 050312), *Frisk: jag har fått nog* (Expressen, GT, Kvällsposten 050312)

³ Se bl.a. artiklarna *Rätt av Frisk att lämna en sjuk fotbollsvärld* (DN 050313), *Tragiskt för fotbollen* (Expressen, GT, Kvällsposten 050313), *Ett nederlag för fotbollen* (Expressen 050312), *Spelarna bär skulden* (DN 041209)

De frågeställningar som jag har utgått från i min datainsamling är;

1. Vad är det som driver och motiverar en fotbollsdomare?
2. Hur upplever domarna sin roll som fotbollsdomare?
3. Hur upplever domarna stämningen på planen under matcherna?
4. Hur bemöts domarna av distriktets spelare och ledare när de är på sina domaruppdrag?

3. Metod och tillvägagångssätt

I min studie har jag valt att huvudsakligen utgå från kvalitativ forskningsintervju som metod för datainsamling, medan jag även använt inslag av grundad teori i bearbetningen av insamlat material. Eftersom mitt övergripande syfte med uppsatsen är att beskriva fotbollsdomarnas upplevelse av fotbollslandskapet i Gästrikland finner jag den kvalitativa forskningsintervjun mest lämpad för detta.

3.1 Empiri och avgränsning

I studiens initiala fas tog jag kontakt med domarutskottet i Gästriklands fotbollförbund där vi gemensamt diskuterade fram vad som skulle vara ett intressant och användbart ämne dels för mig i mitt uppsatsskrivande och dels för förbundet i deras domarverksamhet. Vi kom fram till att en studie på fotbollsdomarnas syn på deras arbetsmiljö och hur de upplever sin roll som fotbollsdomare skulle vara ett intressant och användbart ämne för båda parterna. Det är ett ämne som kan främja förbundets framtida arbete med förbättringen av domarnas arbetsmiljö och skapandet av en trivsammare stämning i Gästrikland genom skapandet av en större förståelse för domarnas situation. Det är även ett ämne värd en vetenskaplig studie eftersom det berör många människor och där tidigare forskning är relativt begränsad.

Därefter tog jag kontakt med slumpvis utvalda domare verksamma i Gästrikland, från steg 1-domare till förbundsdomare,⁴ och förklarade syftet med studien och att jag skulle vilja intervjua dem gruppvis eller enskilda beroende på vad som passade dem bäst. Detta resulterade i att arton domare valde att ställa upp i studien. Tekniska svårigheter med inspelningsapparaten ledde dock till att studien kommit att baseras på endast tio intervjuer. Detta har dock visat sig vara tillräckligt för att en vetenskaplig studie ska kunna genomföras. De åtta intervjuer som inte är inkluderade i studien har ändå varit till hjälp i den mening att de (från början på ett oavsiktligt sätt) har fungerat som pilotintervjuer, där jag utifrån de förda anteckningarna kunnat förbättra de resterande intervjuernas upplägg för bästa möjliga resultat. De intervjuer som jag grundar analysen på är sex enskilda och två parintervjuer utförda med tre steg 1 domare, tre distriktsdomare och fyra förbundsdomare. Mina informanter består endast av manliga domare vilket utesluter ett

jämförande genusperspektiv av fältet. Men utfallet kan motiveras med att de kvinnliga domarna är så få till antalet att deras anonymitet skulle vara omöjlig att säkra, samt att studiens resultat inte kommer att bli missvisande eftersom studien kommer att avspegla fältet just på grund av de manliga domarnas överrepresentativitet. Alla mina intervjuer utfördes under sommaren 2006 innan starten av höstsäsongen, i Gestriklands fotbollförbunds lokaler.

3.2 Kvalitativ forskningsintervju

Mina intervjuer har utförts utifrån kvalitativ intervjuteknik som syftar till att lyfta fram intervjupersonens livsvärld och hennes relation till den.⁵ I kvalitativa intervjuer beskrivs verkligheten genom ett individperspektiv, vilket frambringar ett erfarenhetsnära material.⁶ Lars Kaijser & Magnus Öhlander förklarar i *Etnologiskt fältarbete* intervjuer som en kommunikationsform där någon berättar och besvarar frågor som ställs av en annan person och där det sagda registreras i någon form. Kärnan i en intervju är själva mötet mellan intervjuaren och den intervjuade. Det som skiljer intervjuer från andra slags samtal är att samtalet förs kring ett tema och med bestämt syfte, som i mitt fall är fotbollslandskapet i Gästrikland utifrån domarnas perspektiv.⁷ Eftersom jag med denna studie har försökt förstå de centrala teman mina intervjupersoner upplever i sin livsvärld ser jag kvalitativ forskningsintervju som ett lämpligt verktyg för mitt syfte.

Steinar Kvale skriver i *Den kvalitativa forskningsintervjun* att ”den stora fördelen med kvalitativa intervjuer är deras öppenhet”.⁸ Han beskriver kvalitativa intervjuer som öppna i den form att det inte finns någon standardteknik eller hård dragna regler för hur de ska utföras. Intervjuer beskrivs som hantverk mer besläktat med konst än standardiserade samhällsvetenskapliga metoder. Därför är just öppenheten i en intervjusituation till fördel för forskaren, eftersom den dels ställer krav på intervjuarens kompetens och förberedelser, och dels tvingar intervjuaren att fatta beslut på en reflekterande nivå grundade på den empiriska kunskap om ämnet forskaren inhämtar under studiens gång.⁹ I mitt fall har mina förberedelser bestått av egna erfarenheter då jag varit aktiv både inom domarkåren och som fotbollsspelare i Gästrikland under flera år.

---

⁴ Steg 1 är benämningen för förbundets första utbildningsnivå för domare. Därefter följer distriktsdomarutbildning och förbundsdomarutbildning som sker i Gestriklands fotbollförbunds regi.

⁵ Kvale Steinar, 1997, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, s.34, Studentlitteratur

⁶ Kaiser Lars & Öhlander Magnus, 1999, *Etnologiskt fältarbete*, s.55, Studentlitteratur

⁷ Kaiser & Öhlander, 1999, s.57

⁸ Kvale, 1997, s.82

⁹ Ibid., s.82

3.2.1 Halvstrukturerade intervjuer

Mina intervjuer utfördes enligt halvstrukturerat intervjuteknik där jag utgick från en rad teman och frågeställningar som jag presenterat ovan i min genomgång av studiens syfte. Dessa frågor behandlades i mina intervjuer utan anknytning till specifika problem. Kvale menar att tanken med halvstrukturerade intervjuer är att intervjuernas uppläggning ska styras av informanternas svar. Det betyder att informanterna under intervjuerna har möjlighet att komma utanför intervjuens tilltänkta samtalsämnen och in på frågor de upplever som viktiga.¹⁰ På så sätt fick mina informanter själva lyfta fram vad de ansåg av värde att diskutera och de frågor som de fann problematiska på fältet. Men för att inte hamna utanför studiens ramar fick jag som forskare, med hjälp av mina samtalsfrågor, leda mina informanter in i relevanta samtalsämnen. Som Kvale poängterar ger halvstrukturerad intervjuform informanterna relativ stor frihet att göra utsvävningar i sina svar. Därför ställs det krav på forskarens omdöme att kunna avgöra vad som kan vara nyttig data för att främja kvalitet på intervjun. Men samtidigt måste jag som forskare vara flexibel och öppen för oväntade svar och perspektiv samt även aktiv under intervjuerna genom följdfrågor för att få ett djup i intervjuerna.¹¹

Halvstrukturerade intervjuer måste ses som sociala situationer där parterna redan från början har definierade roller.¹² Jag som forskare har på så sätt en styrande roll i intervjusituationen, vilket även skapar en maktställning där jag har övertaget. I sådana tillfällen gäller det för mig att skapa en atmosfär där informanten känner trygghet med att dela med sig av sina innersta tankar.¹³ Eftersom jag har varit verksam på mitt fält både som fotbollsdomare och fotbollsspelare och således kände till de flesta av mina informanter sedan tidigare, hade jag den fördelen att redan ha etablerat ett förtroendeingivande förhållande till mitt fält. Detta gjorde att mitt maktövertag i intervjusituationer kom att begränsas endast till att avgränsa mina intervjuer. Däremot befarade jag att jag skulle ställas inför svårigheten att på grund av min relation till fältet inte kunna hålla intervjuerna inom studiens ram. Det visade sig dock att jag kom att ha stor nytta av min halvstrukturerade intervjuform som tillät mina informanter att sväva ut i sina svar, men där jag som forskare kunde avgränsa intervjun så att den endast berörde syftet utan att inta en överlägsen maktställning gentemot mina informanter. Dessutom hade jag varit borta från fältet i cirka fem års tid vilket distanserade mig från det, genom att jag inte var lika ”insnöad” på fältet och därmed kunde inta en mer objektiv ställning.

---

¹⁰ Ibid., s.121

¹¹ Kvale, 1997, s.118

¹² Kaijser & Öhlander, 1999, s.45

¹³ Kvale, 1997, s.118

3.2.2 Etiska övervägande

I genomförandet av min studie har jag tagit hänsyn till Vetenskapsrådets etiska regler inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.¹⁴ Informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekraven har samtliga tillgodosetts i min studie. Detta genom att jag grundligt gick igenom dessa etiska riktlinjer med deltagarna innan intervjuerna påbörjades. De informerades också om sina rättigheter under intervjuerna.

Informationskravet innebär att information skall ges till alla inblandade angående undersökningens syfte. De skall upplysas om att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan. *Samtyckeskravet* betyder att samtycke skall inhämtas från undersökningsslagarna som helt och hållet själva bestämmer över sin medverkan, det vill säga om de vill delta, hur länge och under vilka villkor. *Konfidentialitetskravet* innebär att alla uppgifter angående undersökningsslagarna kommer att vara konfidentiella. Alla uppgifter om enskilda identifierbara personer skall hanteras på ett sätt så de inte kan identifieras av utomstående. *Nyttjandekravet* handlar om att de insamlade uppgifterna om enskilda personer endast får användas till forskning. Materialet kommer endast att användas till denna undersökning och när projektarbetet är slutfört kommer det inspelade materialet att raderas.¹⁵

Eftersom Gästrikland är ett litet distrikt där domarna är relativt lätt identifierbara, kände jag att Vetenskapsrådets etiska riktlinjer var viktiga att följa. Detta för att säkra mina informanter mot besvärliga situationer som skulle kunna uppstå på grund av deras medverkan i denna studie, både för dem personligen och för domarkåren kollektivt. Att med hjälp av dessa etiska riktlinjer tydligt redogöra för informanterna om deras rättigheter och vilket sätt resultatet av intervjuerna kommer att användas kände jag var av stor betydelse för att försäkra mig om en öppen dialog med mina informanter. Därför har jag i min sammanställning och analys refererat till min intervjugrupp som endast domare och utslutit deras utbildningsnivå. Dock har undantag gjorts för vissa egenskaper av betydelse för förståelsen av analysen där jag använder mig av mindre specificerade kategorier såsom ”rutinerad” och ”örutinerad”, ”äldre” och ”yngre” etc. Jag har även utslutit förenings- och ortnamn i de fall det kan kopplas till specifika händelser eller domare. Jag anser dock att dessa utslutningar inte påverkar resultatet av studien eftersom jag behandlar domarna som en enhetlig grupp och således inte intresserar mig för specifika fallstudier.

3.3 Grundad teori som metodverktyg

Jag har använt mig av grundad teori genom att närma mig forskningsområdet enligt Jan Hartmans tolkning av Barney Glaser i *Grundad teori*, med öppna frågor om vad som försiggår i

¹⁴ <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.html>,

¹⁵ <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.html>, se även Kvale, 1997, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, s.106-113, Studentlitteratur

fotbollslandskapet, hur domarna hanterar sina problem och hur domarrollen ser ut. Utifrån detta har sedan ett forskningsproblem växt fram som berör de problem mina informanter upplever på fältet. På så sätt har jag inte utgått från en förutbestämd föreställning om vad dessa problem kan vara för domarna, utan de har genererats fram under studiens gång.¹⁶

I bearbetningen av data har kodning och analys skett parallellt. Hartman beskriver utförligt de typer av kodningar som måste göras i grundad teori och dess tillvägagångssätt. Han beskriver kodning som ett relativt mekaniskt arbete, där texten arbetas igenom rad för rad i sökandet efter ord eller fraser som beskriver enskilda fenomen.¹⁷ I analysen har jag utfört en *faktisk* kodning som står för egenskaper i texten som söker begreppsliga kategorier i materialet. I mitt fall har det handlat om att hitta strukturer som kan uppdelas mina intervjuer i olika teman. Alltså att hitta upprepande egenskaper i mitt material som kan sägas känneteckna ett visst förhållande på fältet. Den andra kodningen som görs i grundad teori kallas för *teoretisk* kodning som binder samman de faktiska relationerna. Denna kodning ska göras i slutfasen i grundad teori. Genom de teoretiska koderna skall de faktiska koderna integreras i en teori.¹⁸ Allteftersom utförandet av kodningen sker blir ett övergripande mönster i materialet framträdande. De fenomen som blir tydliga genom kodningen bildar övergripande begrepp som blir centrala i analysdelen. På så sätt verkar ord eller fraser i texten som indikatorer då begreppen framkommer ur det insamlade datamaterialet.¹⁹ I min studie har jag utfört en faktisk kodning enligt Hartman presentation. Däremot har jag uteslutit den teoretiska kodningen eftersom jag endast har använd grundad teori som metod för att generera olika kategorier ur materialet. Därefter har dessa kategorier analyserats utifrån min teoretiska referensram i studien. Därför skulle en teoretisk kodning av mitt material inte bara vara överflödigt utan även missvisande eftersom jag endast använder mig av grundad teori som metodverktyg utan syfte att generera fram en teori ur data.

Den faktiska kodningen har utförts i den form att jag hela tiden har jämfört mina informanters svar med varandra där jag har hittat flera sammanhängande kategorier och problemområden. Dessa kategorier har sedan satts i relation till varandra för tydliggörandet av vad mina intervjuer huvudsakligen har handlat om. Efter detta när den faktiska kodningen var genomförd blev två kärnkategorier framträdande i mitt material. Dessa två för uppsatsen centrala kärnkategorier blir synliga i mina två sammanhängande kapitel i analysdelen. Den första kärnkategorin är synen på *domarrollen* och den andra synen av *fotbollslandskapet*. På så sätt har jag delat upp analysdelen utifrån mina två kärnkategorier där jag baserar första kapitlet på mina informanters syn på *domarrollen*, medan det andra kapitlet presenterar en mer övergripande bild av fotbollslandskapet.

---

¹⁶ Hartman Jan, 2001, *Grundad teori -Teorigenerering på empirisk grund*, s.60-62, Studentlitteratur

¹⁷ Hartman, 2001, s.80

¹⁸ Ibid., s.79-82

¹⁹ Ibid., s.80

4. Teoretisk utgångspunkt

Min teoretiska utgångspunkt har varit Pierre Bourdieus resonemang kring idrott och kultur och hans teori bygge med *sociala fält*, skapandet och vidmakthållandet av kulturer samt begreppet *habitus* som presenteras utförligare nedan. Under analysarbetet har dock behovet av kompletterande teorier blivit framträdande vilket har utökat mina teoretiska referensramar till att även inkludera Ferdinand Tönnies begreppspaar *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*, samt en redogörelse av fotbollens sociala position med Per Nilssons avhandling *Fotbollen och moralen* som grund. Den sistnämnda kommer att integreras i studien först i mina avslutande diskussioner där jag gör en koppling mellan min studie och fotbollen som en social praktik.

4.1 Bourdieu och idrott

Per Månsson skriver i *Moderna samhällsteorier* att Bourdieus lämpar sig bäst i syfte att tydliggöra samhällets sociala och kulturella villkor. Bourdieu tankegångar nyttjas bäst i förklarandet av det som kan uppfattas som ”självklara förhållanden i vardagslivet”²⁰ och handlar därför inte i första hand om det besvärliga som drabbar människor i samhället. Den vill istället lyfta upp vilka grunder samhället struktureras kring och uppbyggnaden av samhället och dess villkor för fortlevnad.²¹ Bourdieus teoretiska inriktning kan sägas vara en blandning av sociologi, historia, vetenskapsteori och socialantropologi, vilket han rör sig någorlunda fritt inom. Ett grundläggande drag i Bourdieus vetenskapliga arbete är dock att empiri och teori förutsätter varandra och att de teoretiska resonemangen växer fram i anslutning till ett empiriskt arbete. Därför ska teorin vara tätt förankrad med empirin. På detta sätt är Bourdieus teori genererad ur en empiri som gör anspråk på att beskriva ett samhälle i ständigt förvandling. Detta gör det svårt att finna en klart uttalad teori i Bourdieus arbeten men den kan sägas ha en socialkonstruktivistisk syn på samhället.²² En central tanke är att utbudet av praktiker som finns i ett samhälle är skapad av sociala varelser för att möta en social efterfrågan. Tillämpad på idrott menar han att det idrottsutbud som finns i ett samhälle bör uppfattas som en social konstruktion, ett utbud skapad av vissa sociala grupper för att tillfredställa den egna gruppen intressen och behov.²³

---

²⁰ I idrottsliga sammanhang förstås ”självklara förhållanden” som de underliggande premisser som spelets grunder vilar på. Alltså självklara och etablerade mönster i utförandet av en sport, eller väl rotade drag i idrottskulturen som de aktiva anammar utan större ifrågasättning av dess behov och funktion. Se Nilsson Per, 1993, *Fotbollen och moralen: en studie av fyra Allsvenska fotbollsföreningar*, s.40-49, HLS förlag, se även Bourdieu Pierre, 1997, *Kultur och Kritik*, s.198-213, Diablos

²¹ Månsson Per, 2000, *Moderna samhällsteorier: traditioner, riktningar, teorier*, s. 373, Prisma

²² Ibid., s.374

²³ Nilsson, 1993, s.40

4.1.1 Sociala fält

Ett socialt fält uppstår enligt Bourdieu när en avgränsad grupp människor och institutioner strider om något som är gemensamt för dem.²⁴ Det beskriver hur individer inordnar sig i grupper som är avgränsade av till exempel yrkestillhörighet, utbildning eller professionell status. Inom ett fält konkurrerar individer sinsemellan med hjälp av symbolvärden, så kallat *symboliskt kapital*, som ger makt och status inom gruppen. Det gemensamma fältet konkurrerar i sin tur med andra fält om status, makt och inflytande inom samhället i stort. För att kunna synliggöra de villkor som konstruerar de aktörer och institutioner som är knutna till idrottsutövning måste begreppet *idrottsgrupperingar* tillämpas. Dessa grupperingars funktion är att framföra och försvara en viss grups (till exempel fotbollsspelare eller fotbollsdomare) intressen inom en viss idrott samtidigt som de tillsammans utarbetar och tillämpar normer och regler som ska råda inom idrotten.²⁵ Detta skapar enligt Bourdieu ett så kallat *konkurrensfält* där det råder en kamp mellan dessa idrottsgrupperingars intressen beroende på den position aktörerna har i fältet.²⁶

I sin avhandling använder Per Nilsson fotboll som ett socialt fält med en autonomi i förhållanden till andra sociala fält i samhället.²⁷ Men idrotten kan inte äga en total frihet eftersom den måste förhålla sig till andra sociala fält. Idrottsutövare och idrotten är som alla andra fält beroende av förhållanden utanför fältet och samhällsutvecklingen i stort. Detta leder till att fotboll och idrott måste förstås och förklaras utifrån sin historiska, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella sammanhang, vilka skapar en arbets-, kunskap- och maktfördelning. Dessa tre värden som råder i ett samhälle är reglerade av de befintliga ideologier och normer, och i och med att dessa värden skapas och återskapas inom olika grupper får de en viss självständighet som ligger till grund för varje fälts historia, regelsystem och logik.²⁸

4.1.2 Skapandet av en idrottskultur

Den kultur som skapas inom ett fält är någonting som hela tiden måste skapas, etableras och återskapas för att kunna vidmakthållas. Eftersom de idéer och den praktik som dominerar inom ett fält stämmer bättre eller sämre med olika människors dispositioner och livsstil förs hela tiden en kamp inom varje fält mellan olika individer och intressegrupper. Utfallet av dessa strider mellan skilda intressegrupper ger upphov till en bestämd uppsättning maktförhållanden som till slut definierar det sociala fältet. På så sätt får den vinnande sidan besätta de dominerande positionerna i fältet och samtidigt inflytande i hur fältet ska uppfattas och inriktningen på verksamheten.²⁹ Den rådande idrottskulturen i vårt samhälle måste därför uppfattas som ett

---

²⁴ Broady Donald, 1997, *Sociologi och Epistemologi – Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, s. 270, HLS Förlag

²⁵ Bourdieu, 1997, s.190, se även Bourdieu, 1992, *Texter om de intellektuella*, s.45, Brutus Östlings

²⁶ Bourdieu, 1997, s.191

²⁷ Nilsson, 1993, s.37

²⁸ Ibid., s.45

²⁹ Bourdieu, 1997, s.127-130, se även Nilsson, 1993, s.38

resultat av mänskliga strävan och intressen, en process där nya aktiviteter och kulturer skapas. Per Nilsson beskriver idrottskulturen utifrån detta synsätt som någonting historisk konstruerad av den kamp som utkämpats i den sociala praktiken vid olika tidpunkter. En social strid över tid där vissa sociala grupper vunnit inflytande genom en förd kamp.³⁰ Idrottskulturen kan därför alltid sägas vara ett uttryck för socialt producerade individuella och kollektiva smaker och preferenser.

4.1.3 Habitus

Bourdieu utgår från människors vardagsliv när han undersöker hur världen och samhället framträder för människan. Människan orienterar sig i vardagslivet genom grova kategorier som upp och ner, bra och dåligt, fram och bak o.s.v.. Därför lever människan i en värld som konstrueras av det praktiska förnuftet. En central tanke i Bourdieus teori blir således att människans handlingar är sociala och kollektiva i sin karaktär.³¹ Genom att vistas i olika sociala miljöer tillägnar vi oss olika sätt att agera och förhålla oss. Eftersom en människa under sin livstid vistas i olika social miljöer, blir hennes sätt att agera ett resultat av skilda erfarenheter hon fått i olika miljöer. Resultatet av detta är vad Bourdieu kallar för habitus.³²

Habitus kan förstås som ett system av inpräglade vanor och dispositioner i kroppen och sinnet som bestämmer hur individen handlar, tänker, uppfattar och värderar sin omvärld. Habitus är ett system som möjliggör för människan att orientera sig i omvärlden och att tänka rätt även i helt nya situationer. Det kan beskrivas som en djup liggande känsla för vad som är det rätta. Habitus kan sägas vara formad av erfarenheter och en människas agerande ses därför som ett uttryck för dennes habitus.³³ Då habitus bygger på den samlade erfarenheten av det som individen upplever i samspelet med sin omgivning innebär detta flera saker.

1. Att barndomen är av stor betydelse för formandet av habitus då individen är som mest påverkingsbar.
2. Trots att habitus är individuellt formad kan den avläsas på gruppnivå på grund av människors likartade objektiva livsmiljöer.
3. Habitus är mycket svår men inte omöjlig att förändra. Uppstår det en långvarig motsägelse mellan habitus och den sociala omgivningen kan habitus småningom förändras.³⁴

Individens handlingar utformas i möte mellan habitus och det utbud som för tillfället finns. När den yttre verkligheten förändras, förändras också praktikerna samtidigt som individen medverkar till att forma den sociala verkligheten genom sin medverkan i olika aktiviteter. Därför kan

---

³⁰ Nilsson, 1993, s.37-50

³¹ Bourdieu, 1997, s.133-134, se även Månsson, 2000, s.404, se även Bourdieu, 1998, *Den manliga dominansen*, Diablos, om hur uppbyggda samhällsstrukturer påverkar vår uppfattning om omgivningen.

³² Broady, 1997 s. 225-228

³³ Bourdieu, 1997, s.133-134

³⁴ Engström Lars-Magnus, 1999, *Idrott som social markör*, s.44, HLS Förlag

människor med olika habitus ägna sig åt samma aktivitet men sätta olika värden på den. Detta gör det lätt att hamna i ett cirkelresonemang när habitus diskuteras, eftersom begreppet skapas av och skapar sociala förhållanden, alltså skapar grund för sin existens. I en förenklad fotbollskontext skulle ett konkret exempel för förtydligandet av detta vara att ett våldsamt spelsätt i fotboll skulle efter upprepande gånger inte längre anses våldsamt utan som en del av fotbollen. Detta eftersom förändring i praktiken bidrar till att den våldsamma handlingen även i teorin, genom att det anammas av andra aktiva blir en "accepterad" del av fotboll. På så sätt har den yttre verkligheten och en grups habitus tillsammans förändrat de sociala förhållanden som fotboll existerar inom. Habitus kan som exemplet användas som verktyg på ett empiriskt material i ett perspektiv av skapandet och återskapandet av kulturer eftersom den binder samman socialt ursprung och sociala erfarenheter, samt mängd och sammansättning av kapital med livsstil och smak. Habitus beskrivs som ett försök att sätta namn på den genererande principen bakom en grups egenskaper och dess omdömen om den egna gruppen och andra grupper. På så sätt uppnås en vidare förståelse för hur enskilda idrottsaktiviteter uppfattas av olika grupper, samt vilken funktion dessa idrotter har för olika människor.³⁵

4.2 Gemeinschaft och Gesellschaft

Johan Asplund beskriver Ferdinand Tönnies begreppspär Gemeinschaft och Gesellschaft som universella tankefigurer med en grundläggande skillnad mellan två olika gemenskaper i samhället.³⁶ Gemeinschaft förknippas med ett samhälle byggt på förtrolighet. Det är något naturligt och familjärt, präglad av seder och rutiner. Ur ett individperspektiv menar Tönnies att Gemeinschaft i samhället kännetecknas av en grupp människor som lever tillsammans under fredliga och förenade förhållanden där grunden är förankrad i familjen. Gemeinschaft kan således ses som något naturvuxet och naturligt.³⁷ Gesellschaft däremot är marknadens och den ekonomiska konkurrensens samhälle. Gesellschaft grundar sig på att människan är en konstruktion av samhället och därmed en abstrakt varelse där konflikt utgör själva organisationsprincipen. Grunden i Gesellschaft är individualism där individens makt- och handlingssfärer är strikt avgränsade från varandra. Gesellschaft kännetecknas av konflikter i vinstdrivande syften, till skillnad från Gemeinschaft som strävar efter förening mellan människor. Relationer i Gesellschaft etableras i syfte att uppnå olika mål medan relationer i Gemeinschaft innehar ett emotionellt värde ej baserad på profitmöjligheter.³⁸ Synen på relationer och förhållandet mellan människor är en väsentlig skillnad mellan dessa två tankefigurer. Tönnies uttrycker denna skillnad på följande sätt: "In Gemeinschaft they stay together in spite of everything that separates them; in Gesellschaft they remain separate in spite of everything that

---

³⁵ Broady, 1997, s.230

³⁶ Asplund Johan, 2000, *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*, s.12-17, Korpen

³⁷ Tönnies Ferdinand, (red. Jose Harris), 2001, *Community and Civil Society*, s.22, Cambridge University Press

³⁸ Asplund, 2000, s.73-74

unites them”.³⁹ Utgångspunkten i Gesellschaft blir således att människorna är medvetet avskilda från varandra och inte lika förenade som i Gemeinschaft, som för den delen inte är helt konfliktlös, men där konflikter snarare ses som gemenskapens baksida.

Det är dock viktigt att komma ihåg att dessa två begrepp aldrig existerar avskilda från varandra, utan tenderar att gå in i varandra. Det innebär att varje situation eller förhållande kan tolkas utifrån både ett Gemeinschaft- och Gesellschaft-perspektiv. Gemeinschaft och Gesellschaft skapar alltså inga skarpa ramar som särskiljer dem, utan dessa två förhållningssätt existerar samtidigt i verkligheten och kan säga förutsätta och utesluta varandra. Asplund menar därför att dessa tankefigurer skall konstrueras som ”fixeringsbilder” där bildernas element går att skildra på två motsatta sätt. Därför döljer sig i varje bild av Gemeinschaft en bild av Gesellschaft och vice versa, beroende på hur vi väljer att titta på dessa fixeringsbilder.⁴⁰ Jag har främst använt mig av dessa två tankefigurer som förhållningssätt i vardagliga relationer människor emellan. Dessa uppdagas således dagligen i våra liv utan större reflektion och eftertanke och är två förhållningssätt i våra liv som ständigt är aktuella.

4.3 Fotbollens sociala position

Fotboll betraktas idag som den svenska nationalsporten.⁴¹ Detta betyder följaktligen att fotbollen, med sin centrala roll inom idrottsrörelsen, även utgör en social praktik med en samhällig funktion. Per Nilsson menar att fotbollens utveckling och dess samhälliga funktion måste sättas i jämförelse till samhällsutvecklingen för att kunna förstås. Han belyser åren mellan 1850 till 1910-talets England i sammanhanget då stora samhällsförändringar (ekonomiska, kulturella och sociala förändringarna som medföljde industrialismen) ägde rum, som även hade påfallande påverkan på den idrottsliga sfären.⁴² Industrialismens uppluckring av samhället medförde ökat inflytande för borgarklassen, vilket skapade en förskjutning i maktbalanserna i samhällsklasserna. Detta resulterade i en omstrukturering av olika institutioner, där en sådan institution var de engelska utbildningsanstalterna, ”Public Schools”, som genom borgarklassens tillträde fick en ”borgarprägel”. Det ökade borgerliga inflytandet och deras nyvunna sociala position i samhället bidrog även till en statuskonkurrens inom de övre klasserna med en kamp om synen på vad som kännetecknade ”en riktig gentleman”. Denna samhällsutveckling resulterade i att den aristokratiska idrotten successivt fick ge efter för lagidrotter såsom fotboll och rugby. Idrotten kom att bli centrala inslag i ”Public Schools” i formandet av elevernas moral och karaktär och skapandet av gentlemän för det framtida elitskiktet i samhället. Detta genom de ökade idrottsliga

---

³⁹ Tönnies, 2001, s.52

⁴⁰ Asplund, 2000, s.41-43

⁴¹ Andersson Torbjörn, 2002, *Kung fotboll –Den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*, s.325, Symposion

⁴² Nilsson, 1993, s.70

aktiviteterna i samhället samt att fotbollen blev ett obligatoriskt inslag i skolorna.⁴³ Fotboll kom att statueras som fritidsrekreation för gentleman och kom att handla om moralfostran, vilket skapade en social definition för idrotten.⁴⁴

Industrialismen införde även ett nytt sätt att tänka i samhället med konkurrens, framsteg och utveckling som centrala element. Detta resulterade i att olika former av tävlingsidrott successivt började etableras. Ett antal tidigare vanligt förekommande kroppsövningar kom nu att *sportifieras* och utvecklas till idrotter genom att tävlingsinslag anammades och idrott kom att utövas i organiserade former. Sport kom att bli definierad som en social praktik skiljandes från de tidigare rituella folkspelen. I ”Public School” skaffade sig det övre samhällsskiktet en levnadshållning där ett gammalt krigarideal ersattes av ett Fair Play-ideal, och som Nilsson uttrycker det ”starkt präglad av den inre och yttre disciplinens dygd”.⁴⁵ Idrott gick på så sätt från att varit den enklare befolkningens nöje till att även inkludera samhällseliten och tog enligt Nilsson formen av ett konkurrensfält. Idrotten blev således en social arena där skilda agenter med olika intressen utifrån deras sociala position möttes och stred om något gemensamt för dem, som i detta fall var en god uppfostran.⁴⁶

4.3.1 Idrottsrörelsen, den svenska fotbollsmodellen och Fair Play-idealet

Den svenska idrottsrörelsens uppsving kan spåras till åren efter första världskriget då det svenska samhället kom att utvecklas från ett jordbrukssamhälle till ett industrisamhälle. I takt med industrialiseringen och den ökade urbaniseringen skapades snabbt ett behov av nya och mer effektiva former av socialisering som uppfylldes genom ekonomisk, politisk och religiös liberalisering. Dessa reformer kom att utgöra grogrund för organisationer som vi idag kallar för folkrörelser.⁴⁷ Linggymnastiken som var den dominerande idrottsformen kom allteftersom att ersättas med den moderna tävlingsidrotten och en idrottsideologisk förändring blev framträdande i samhället. På så sätt kom den moderna tävlingsidrottens elitinriktning att ersätta lingianismens harmoniska och tillgängliga ideal.⁴⁸ Som en följd av industrialiseringen kom även idrottens och fotbollens roll att ändras markant. Fotbollen kom att genomgå en kommersialisering och ta formen av underhållningsscen då sporten växte både publikt och utövarmässigt, främst genom att bli en arena där arbetarklassen kunde känna samhörighet. Ett medialt intresse för fotbollen samt införandet av en officiell vadsagningsverksamhet kom att ytterligare integrera fotbollen som en del av arbetarklassens liv, vilket tvingade fotbollen att anpassas till de framväxande folkrörelsernas ideal.⁴⁹

---

⁴³ Ibid., s.61-65

⁴⁴ Ibid., s.70-71, se även Ericsson Christer, 2004, *Fotboll, bandy och makt: idrott i brukssamhälle*, s, 13-14, Scandbook

⁴⁵ Nilsson, 1993, s.71

⁴⁶ Ibid., s. 70-71

⁴⁷ Ericsson, 2004, *Fotboll bandy och makt*, .12-13, Scandbook

⁴⁸ Hellspong Mats, 1991, *Korset, fanan och fotbollen: Folkrörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv*, s.33-35, Carlssons

⁴⁹ Nilsson, 1993, s.87-89

Redan på 1930-talets mitt hade Sverige utvecklat en egen unik fotbollsmodell starkt präglad av de dygder som existerar kring ”folkhemmsbygget”. Den svenska fotbollsmodellens centrala element karaktäriserades av en kollektivism uppbyggd kring solidaritet, kamratskap, närhet, god organisation, gemenskap och harmoni.⁵⁰ Detta bidrog till att fotbollen kom att accepteras som en del av den svenska samhällsmodellen och Svenska fotbollsförbundet kom att fungera enligt folkrörelseprincipen med en självständighet gentemot staten. Fotbollen kom att betraktas som en demokratisk och klassöverskridande sfär fri från politisk inblandning, vilket även ökade acceptansen för fotbollen. Samtidigt ”civiliserades” sporten och skötsamheten ökade. Idrotten som en ungdomens folkrörelse kom att stärkas och blev redan under 1930-talet den största svenska folkrörelsen och den enande punkten för alla samhällsklasser.

Den idrottskultur som uppstod kring fotbollen hade stora influenser av den engelska ”gentlemannaidealet”. Idrotten skulle genom ”Fair Play” fungera i uppfostringsyfte av ”den manliga ungdomen” till gentlemän och kamrater. Detta lever ännu kvar ideologiskt även om den många gånger hamnar i kontrast med framträdelseformen.⁵¹ Ett tydligt exempel på den svenska fotbollsmodellens budskap är beskrivningen på begreppet ”Fair Play” på Svenska fotbollförbundets hemsida, där det bland annat går att läsa följande:

Fair Play betyder att vara ärlig, hjälpsam och visa god kamratskap. Samarbete och rent spel lönar sig. Man måste respektera det domaren säger, även om det är tungt, och vara schysst mot motståndaren. En bra kamp är en ärlig kamp. Med Fair play menas att man tar avstånd från allt fusk, våld och all mobbing. Och det gäller inte bara på fotbollsplanen.⁵²

Med Fair Play-idealet som grund kan den svenska fotbollsmodellen kortfattat beskrivas som en unik kompromissmodell mellan amatörism och professionalism, som har kommit att benämnas som *rationell amatörism*. I den svenska fotbollsmodellen har den positiva sidan av professionalism (den seriösa inställningen till idrotten) tagits fasta på och kopplats samman med välfärdspolitiska mål. Tanken bakom denna modell är att sträva efter maximala sportsliga framgångar utan att överge den amatöristiska andan.⁵³ Amatörreglerna har kontinuerligt liberaliserats utan att överge amatörismen, vilket har bevarat en amatöristisk och samhällsnära grund i den svenska fotbollsmodellen.⁵⁴ Svenska Fotbollsförbundets betoning av solidaritet på och utanför planen i kombination med den tävlingsinriktade fotbollen kan således ses som ett konkret exempel på den svenska fotbollsmodellen.

---

⁵⁰ Schoug Fredrik, 1997, *Intima samhällsvisioner: sporten mellan minimalism och gigantism*, s.70, Symposium

⁵¹ Med ”framträdelseformen” syftar jag främst på det eskalerande våldet och fusket inom elitidrotten, se Nilsson, 1993, s.87-98

⁵² <http://www.svenskfotboll.se/t2svff.aspx?p=152354>

⁵³ Andersson, 2002, s.413, se även Radman Aage, *Fotbollslandskapet: fotboll som socialt fenomen*, s.151-154, Uni.

⁵⁴ Andersson, 2002, s.411-413

5. Domarrollen

I detta kapitel redogör jag domarrollen samt domarverksamheten utifrån mina informanternas perspektiv där fokus ligger på upplevelsen av domarrollen. Jag börjar kapitlet med en redogörelse av anledningen till mina informanternas engagemang i domarkåren och deras tankar kring domarrollen, för att sedan gå in på hur mina informanter upplever att domarskapet uppfattas av andra aktörer. För att tydligt kunna visa vad mina intervjuer har handlat om har jag valt att avskilja mitt teoretiska resonemang i kapitlet. Därför avslutas kapitlet med ett teoretiskt resonemang om de ämnen som framkommit i mina intervjuer, där jag sammanbinder mina intervjuer med min teoretiska referensram.

5.1 Kärleken till sporten

Det gemensamma för alla mina informanter är att de är eller har varit aktiva fotbollsspelare under en period i sina liv och har sålunda under olika perioder haft kontakt med fotbollen på olika nivåer. Deras kännedom av spelet kan således sägas ha varit bra redan innan de påbörjade sina domarkarriärer. Tidpunkten för när de har valt att satsa på domarutövandet istället för spelandet har dock varit varierande för dem. Olika faktorer har bidragit till att de valt att inkludera domarverksamheten i sina fotbollsengagemang genom att antingen helt övergå till domarskapet eller successivt kombinera domarutövandet med aktivt spelande. Det genomgående svaret på vilka bidragande faktorer som ligger till grund för domarnas engagemang i domarkåren är främst idrottsskador och genom andras påverkan, i form av till exempel fotbollsledare eller bekanta inom domarkåren. En äldre rutinerad domare förklarar varför han började döma fotboll på följande vis:

Att jag började döma var på grund av att en ledare sa åt mig att jag skulle gå ner och döma några småungar. [...] Sen var det två killar till som började samtidigt. Så vi körde samtidigt. Så på den vägen är det.

En annan domare förklarar:

Det började med att jag dömde för att jag var skadad när jag spelade fotboll. Andra knäet gick också sönder så kändes det som att ”nej, nu fick det räcka lite grann”, och då började jag döma istället. [...] Farsan var ju fotbollsdomare förr i tiden. Så därför vart jag intresserad av att börja döma fotboll.

Det förenade svaret på upphovet till deras domarutövande är att de av olika anledningar har ”halkat in” på domarskapet. Att påbörja en domarkarriär var från början ingenting mina informanter hade som mål med deras engagemang i fotbollslandskapet, men de har av olika omständigheter övergått till domarskap för att kunna bibehålla kontakten med fotbollen. Detta styrks av att de, som främsta anledning till deras domarutövande anger att de ”inte vill tappa

kontakten med sporten” och att ”kärleken till sporten är för stor” för att helt bryta med idrotten på grund av exempelvis en skada. Den största motivationen för domarskapet beskrivs vara själva fotbollsintresset som de aktivt bibehåller genom sina engagemang i domarkåren. En yngre domare som nu avslutat sitt aktiva fotbollsspelande förklarar varför han valt att endast ägna sig åt domarutövande på följande sätt:

Jag tyckte det blev inte så roligt att träna. Det var bara matcher som var kul, så jag lade av. Så jag började döma istället. [...] Man tröttnar liksom på att träna och sånt där, så när man dömer så är man fortfarande delaktig i fotbollen alltså. Det är ju därför man fortsatt.

Även de som inte har råkat ut för en skada och tvingats avbryta fotbollsspelet beskriver domarutövandet som ett bra sätt att vara delaktig i fotbollslandskapet även efter den aktiva karriären.

5.1.1 Drivkraften

Anledningen till att mina informanter idag är aktiva fotbollsdomare varierar främst beroende på deras ålder och var de befinner sig i sina domarkarriärer. Det gemensamma är att de främst håller på med domarutövandet på grund av ett genuint fotbollsintresse. Att komma så långt som möjligt och göra en karriär inom domarkåren är givetvis någonting som uppmuntrar domarna, men ingen av mina informanter har karriärmöjligheten som främsta anledning till engagemang i domarkåren. Avancemang i seriesystemen och en framgångsrik domarkarriär beskrivs endast som en ”bonus” och en bekräftelse på ett väl utfört arbete. Mina informanter lyfter fram flera faktorer som ”drivkraften” bakom deras engagemang i domarkåren, där möjligheten till avancemang i seriesystemen beskrivs som en av dem. Den största drivkraften beskrivs dock vara den ”glädje” de får ta del av när de dömer fotboll.

Jag brukar säga att årets höjdpunkt i mitt domarliv det är när jag åker till Skutskär, den här ungdomsturneringen. Jag får inte pröjs, jag åker dit för lite reseersättning, jag får en korv och får se den här glädjen. Det tycker jag är idrott alltså. Den här glädjen, det är där allting spirar liksom.

Som citatet ovan beskriver kan den glädje domarna talar om vara intresset och engagemanget kring idrotten i allmänhet, men kan även vara den gemenskap domarna skapar internt inom domarkåren. Den gemenskap som uppstår inom domarkåren beskrivs som någonting speciellt liknande den som skapas inom till exempel ett fotbollslag. Någonting unikt beroende på den situation de befinner sig i, som i domarnas fall oftast beskrivs vara i form av den utsatte. En domare förklarar sitt sätt att se på domarskapet:

Jag tror domarna offrar väldigt mycket för att vara domare. Alltså både tid och ensamhet då, utöva en idrott då mot en liten slant som oftast ska skattas bort då så att säga. Att det är någon drivkraft som är då, att man träffas i omklädningsrummet och vidbehåller det här med känslan ifrån det när man själv höll på med utövandet med idrott.

Glädjen och känslan av samhörighet från fotbollsspelet bevaras genom domarutövandet, även om dessa två idrottsgrupperingar befinner sig i olika positioner på fältet så uttrycks gemenskapen vara lika. En domare ger på följande vis sin syn på hur gemenskap skapas inom domarkåren:

Till och från matcherna, på fritiden när man kan göra saker med domare, det är en ruskig gemenskap. Det är riktigt... man blir nästan som en familj. När man åker hem från matchen och man har varit med varandra tre timmar. Man kommer riktigt nära varandra. Riktigt roligt.

Domarna liknar en fotbollsmatch vid en ”process” där de har huvudansvaret för matchutvecklingen, och att lyckas ”ro hem” en match, det vill säga att utföra uppdraget på ett tillfredställande sätt, beskrivs som en stor belöning för domarna. En domare förklarar motivationen till sitt domarutövande:

Dom här dagarna det går bra kommer man ihåg mycket mer än de dagar det går dåligt. Det är det som gör att man brinner fortfarande för att döma fotboll. Att göra bra match är mycket roligare än vad det är tråkigt att göra en dålig match.

5.2 Hur ska en domare vara?

När det gäller domarens arbetsuppgifter kan de delas upp i de före, under och efter matchen. Det finns vissa riktlinjer som mina informanter noga belyser när vi pratar om hur en domare skall uppföra sig. I mina intervjuer betonar domarna vikten av ”stil och profil” i samband med en matchsituation. Med stil och profil anses goda förberedelser inför en match samt ett ”respektabelt” uppträdande i samband med match. Med respektabelt menar mina informanter att tydligt visa engagemang för uppdraget redan innan matchstart.

Man måste vara fokuserad som domare på det uppdrag man är utskickad på, för man liksom... det räknar lagen med att domaren ska vara och kommer det någon tjugo minuter innan med en hamburgare i näven liksom, vad ger det för intryck?

Att ge ett bra intryck och visa engagemang redan innan matchstart är någonting som domarna är väldigt noga med. De menar att alla uppdrag måste tas på allvar eftersom de som representerar för Gestriklands fotbollförbund har ett ansvar gentemot förbundet, men även mot fotbollsföreningarna på grund av det domararvode som inkasseras. Ett professionellt förhållningssätt skall således genomsyra hela domarkåren, även i de lägre serierna.

Förutom säkerställandet av regelverket samt ”att det går rättvist till” innehar domarrollen uppgiften att skapa en trevlig stämning på planen. En av de viktigaste uppgifterna i domarrollen beskrivs vara att skapa en stämning på planen där alla känner sig som en del av ”fotbollsfamiljen”, vilket enligt domarna lättast görs genom ”social kompetens”. Alla mina informanter belyser betydelsen av att skapa sociala relationer i samband med och under en match

som en avgörande faktor till hur matchen utvecklas. Eftersom domarna har en beslutsfattande ställning på plan strävar de följaktligen även mot att skapa rättvisa, som ses som den primära uppgiften i domarrollen. Samtidigt måste de kunna motivera och förmedla de beslut som tas under matchen. Domarna pratar om att kunna hitta en ”nivå” där de kan kommunicera med spelare utan att inta en ”överlägsen attityd”. Eftersom stämningen på plan är situationsbunden och inte på förhand bestämd måste de, som citatet nedan beskriver, kunna anpassa sin roll som domare.

Man har ju ändå största makten på planen, du kan göra vad som helst egentligen. Men för att bli en bra domare måste man kunna komma ner på spelarnas nivå och säga ”du har fel” och ändå ha kvar auktoriteten så dom känner att dom kan lita på domaren.

Enligt citatet ovan är domarna, för att kunna få förtroende och skapa en trevlig stämning på planen, beroende av god kontakt med spelare och ledare. Men samtidigt måste de våga ta ”obekväma beslut” utan att tappa sin auktoritära position i matchen.

[...] Du ska ha modet att fatta beslutet oavsett om det är i första minuten eller sista, och jag brukar också säga att ibland hinner du tänka och förstå att när jag fattar det här beslutet så kommer jag att få skit för det här, men jag vet att när jag fattat det så är det det riktiga beslutet. Därför måste jag våga stå för det.

Enligt mina informanter får dock domarnas skyldigheter att säkerställa regelverket inte äventyras på bekostnad av strävan efter att skapa en trevlig stämning på planen. Egenskaper som ”ödmjukhet” och ”flexibilitet” är därför viktiga för domarna eftersom domarrollen anses vara anpassningsbar beroende på matchutvecklingen. Följande citat ger en anvisning om domarnas syn på domarrollen:

Man måste kunna reglerna. Sen får man inte bli en sån här regelorakel, att man dömer bara regler och så har man inget sunt förnuft, utan där måste man hitta en balans. Men självklart måste man kunna vad det är för regler. Hur gör jag det och när det händer. Och sen kontakt med lagen och ledarna runtomkring.

Det gäller att gå in i matchen med en ödmjukhet och jag tror att om man gör det med bra regelkunskap och bra tränad så kommer man en bit. Men en stor bit är social kompetens.

Utifrån citaten ovan är domarrollen väldigt flexibel och situationsbunden. Flera faktorer bidrar tillsammans till skapandet av en väl fungerande domarroll. Krav på säkerställandet av regelverket samt skapandet av ”flyt i spelet” kräver en kompromiss av regelverket och matchutvecklingen, som i sin tur ställer krav på domarnas kunskaper och personliga egenskaper. Att döma en match innebär för domarna att inta en roll med trygghet i regelverket, men med utrymme för en viss personlig prägel och formning av domarrollen. Alla beslut som fattas under en match måste dock kunna styrkas av regelverket. Den personliga prägel som domaren sätter på sin domarroll skall endast

vara till hjälp för skapandet av sociala relationer i samband och under en match och får inte inverka på domarens bedömningsnivå.

5.3 Domarnas syn på domarkåren

Den intervjuade domargruppens egen syn på domarkåren och domarverksamheten sammanfaller till viss mån väl med den ovan gjorda beskrivningen av domarrollen. De flesta domare tycker att domarkåren väl uppfyller de krav som ställs på dem från både förbunds- och föreningshåll. Men eftersom domarkåren i Gästrikland 2006 bestod av över 80 aktiva domare kan den inte beskrivas som en homogen grupp. De flesta uppfyller de ställda kraven på domarkåren, men flera av mina informanter upplever att det trots allt existerar vissa komplikationer inom domarkåren och att synen på rollen som domare och ansvarstagandet varierar bland domarna. Största kritiken som förs mot den egna kåren är att de inte är tillräckligt ”kollegiala” i sina ageranden. Men detta menar mina informanter att det saknas samsyn inom vissa grupper i domarkåren. Det kan ta sig i uttryck i till exempel deras inkonsekventa tolkning av regelverket, som exempelvis tolkningen av hands- samt offsideregeln. Alla mina informanter menar att det finns alltför många olika sätt som domarna agerar på under matcher, vilket skapar problem för dem. Denna problematik förklaras på följande sätt av en domare:

Det är ett problem på det sättet att om ena domaren dömer det här laget ena matchen och så tolkar han regeln på det sätt han gör och så kommer nästa domare dit nästa gång och så tolkar han det lite annorlunda. Då blir det ju ett problem i sig.

Att förmå alla domarna att ta ett ansvar gentemot övriga i domarkåren är någonting som det måste arbetas på menar domarna. Att våga ta ”obekväma beslut” är en egenskap som domarna lyfter fram som en nödvändighet för att förbättra förutsättningarna för dem. Det är också ett ansvarstagande gentemot kollegorna och som representanter för förbundet, samt även gynnar matchutvecklingen genom stärkandet av domarens status i matchen. Ängslan av att stöta sig med övriga kollegor, spelare eller ledare beskrivs som huvudorsaken till svårigheterna med att ta obekväma beslut, vilket citatet nedan beskriver:

Det är så enkelt att kryssa i att han (*tränaren, min kommentar*) har åkt upp bara på en avvisning för då behöver jag inte sitta hemma och skriva en rapport och kanske ska jag träffa den här ledaren igen då. Det är sånt dom tänker på dom här unga.

Att distansera domarrollen från personliga relationer på fältet beskrivs som en svårighet bland många domare. Främst upplevs detta vara mer problematiskt bland yngre domare än äldre. Men dessa två olika roller ska hållas isär. En domare med rutin från Allsvenskan förklarar denna problematik på följande sätt:

Det är att inte falla undan för kanske en kompis som gör en dum grej. Det ska han stå för, du är bara ett verktyg från domarkommittén och du ska bara verkställa. Det är inget mot han. Och det måste man förmedla tror jag, att man inte gör det här mot någon person utan man gör det här som en person som, ja är tillsatt för att döma en match då.

Domarkåren beskrivs som en "lojal" grupp som ställer upp för varandra. Domarna menar att i en matchsituation så ska de stötta varandra och "täckta upp" för de övriga domarna. Lojalitet beskrivs som en nödvändig egenskap som ska visa domargruppen enhetlighet utåt mot lagen, men det kan även leda till utebliven konstruktiv kritik inom domarkåren som är nödvändigt för utveckling. Det finns dock en märkbar skillnad mellan förbundsdomarna eftersom de är färre till antalet. De skapas en bättre gemenskap inom gruppen och tar ett större personligt ansvar gentemot övriga kollegor.

5.4 Den rådande synen på domaren

Den syn som existerar kring domarrollen inom distriktet är väldigt varierande beroende på vilka lag domarna dömer, vilket skede av säsongen matchen äger rum, domarnas ålder och rutin samt deras agerande innan, under och efter matchen. Därför kan inte ett definitivt svar ges på andra aktörers syn på domarrollen inom fotbollsfältet, men utifrån mina informanternas sätt att skildra fotbollslandskapet blir vissa återkommande mönster tydliga. Mycket av ansvaret för synen på domaren och dennes funktion vilar hos själva domarkåren genom sättet att skapa förtroende hos spelare och ledare. Men som citaten nedan intygar om existerar vissa förbestämda föreställningar om domarna inom fotbollslandskapet:

Vissa ledare har då synpunkten att den där (*domaren, min kommentar*) är någonting som vi måste bara ha. Helst skulle vi vilja slippa ha en domare. Så finns det ledare som ser på det.

I de lägre divisionerna där kan dom tycka att en domare är där för att jävlas med han och att det är grundbulten i deras liv, att "den där i mitten, han kommer att göra allt för att vi inte ska vinna idag".

Utifrån mina intervjuer går det att utläsa en distinktion mellan domarkårens egna och den externa synen på domarnas roll inom fotbollen. Domarna betraktar sig själva som en betryggande del av fotbollsfamiljen, med en betydande funktion för upprätthållandet av regelverket, samt en av de fundamentala grundpelarna för sportens existens. Däremot upplever de att de av aktörer utanför domarkåren betraktas inneha en utomstående roll i fotbollslandskapet och inte vara en part av det som beskrivs som "fotbollsfamiljen". Överlag upplever de att intresset kring domarskapet och regelverket är bristande bland spelare och ledare. Domarskapets funktionalitet marknadsför inte tillräckligt väl, vilket enligt mina informanter bidrar till den bristande insikten om domarutövande som ett alternativt karriärsval inom fotbollsfältet. Intresse kring domarskap som en del av fotbollsfältet måste skapas för att öka insikten om domarnas funktionella roll.

Det är synd att jag började så sent med domarskapet, att jag ödslade tid på spelandet så länge och inte började tidigare med domarskapet. Men grejen var att jag inte visste vad det innebar att vara domare. Vad kunde jag få uppleva som domare? Vad kan man sträva mot? Vad finns det för utbildningssteg? Vad finns det för kamratskap? Vad finns det för förutsättningar för att vara domare? Det marknadsförs inte, utan du ska bli domare där i mitten och bli hånad. Du får se på TV hur domare är och dom blir skärskådade men du får inte veta hur du blir domare. Vi skulle kunna få mycket mer människor om vi gjorde reklam för oss själva och spred den här glädjen till att bli domare.

Insikt i domarnas arbete beskrivs vara sämre ju lägre ner i seriesystemen domarna befinner sig. Serier under uppsikt av Svenska Fotbollsforbundet (Allsvenskan till division tre) beskrivs som skötsamma i den bemärkelsen att många spelare och ledare har större regelkunskap samt förståelse för domarnas situation, medan de lägre serierna upplevs mer oseriösa där domarna får alltför obefogad kritik på grund av bristande regelkunskaper hos spelare och ledare.

5.5 Teoretiskt resonemang

Domarutövandet framställs av mina informanter till en början som bara en bisyssla, främst uppkommet på grund av en fotbollsskada eller under påverkan av betydelsefulla andra i omgivningen, som till exempel ledare eller bekanta inom domarkåren. Det har således varit ett sätt att inte komma ifrån fältet och därför har inte deras engagemang i domarkåren, i alla fall till en början, haft en karriärinriktning. Domarskapet beskrivs av mina informanter till en början som något inte så betydelsefullt men där de med tiden har upptäckt flera aspekter som ökat deras intresse och engagemang för verksamheten. Att mina informanter började med domarutövandet förklaras av dem med att de har vistats i olika sociala miljöer där fotboll har varit en del av deras liv och där intresset för fotboll även har utvecklat ett intresse för domarskap. Detta kan även ses som utvecklandet av *habitus* i miljöer där domarverksamhet varit en naturlig del av fotbollsfamiljen. Alltså att domarskapet, genom andra betydelsefullas sätt att värdesätta och skildra domarrollen, haft en *status* i deras omgivning innan domarna personligen kommit i kontakt med det. Hur den sociala omgivningen värdesätter en verksamhet eller en titel är avgörande för vilken position verksamheten eller titeln ska få på fältet.⁵⁵ Med Bourdieus terminologi kan detta beskrivas som utvecklandet av *kapital* genom *habitus*.⁵⁶ Domarnas *habitus* har utifrån Bourdieus terminologi utvecklats i sociala miljöer där titeln som domare tillerkännes värde, vilket utvecklat domarskap till ett kapital i deras omgivning. Detta medför att domarskap i mina informanters omgivning associerats med positiva faktorer och uppmuntrats, som bidragit till att domaryrket inte distanserats från den resterande fotbollsfamiljen och således varit ett alternativ till att spela fotboll. Men att värdesätta domarskapet är någonting långt ifrån ett etablerat förhållningssätt

⁵⁵ Broady, 1997, s.226-233

⁵⁶ Enligt Bourdieu utvecklar varje människa en unik *habitus*, men där somligas *habitus* värderas högre än andras på ett fält. De ingredienser som det sätts ett högre värde på i *habitus* fungerar som kapital i den meningen att de bidrar till återskapandet av dess värde. Därför är *habitus* inte alltid lika med kapital, utan kapital i Bourdieus mening är de ingredienser i *habitus* som av omgivningen tillerkännes värde. Se Broady, 1997, s.226-266

gentemot domare inom den rådande fotbollskulturen. Därför beskrivs mina informanternas domarutövande snarare som en slump än någonting naturligt. Att ha varit delaktig inom fältet är av stor betydelse för domarnas engagemang eftersom det, enligt mina informanter gäller att skapa ett intresse för fotboll för att kunna döma. Det inpräntade fotbollsintresset blir på så sätt ett skäl för domarna att döma. Att vara aktiv fotbollsspelare blir således en naturlig inkörspport till domarskapet eftersom ett intresse för och kännedom av sporten anses vara nödvändigt för att kunna döma fotboll och ha förståelse för spelare och ledare. Men fotbollsspelande väcker inget naturligt intresse för domarutövandet. Att övergå från att spela fotboll till att döma fotboll är således inte en naturlig utvecklingsgång för fotbollsspelare. Detta på grund av den bristfälliga kännedomen av domarnas funktion och fördelarna med domarverksamheten som råder inom fotbollskulturen. Kortfattat kan sägas att det värde som fotbollskulturens habitus, det vill säga fotbollsfamiljens gemensamma habitus, tillerkänner fotbollsdomarna skiljer sig från domarnas individuella och domarkårens gemensamma habitus.⁵⁷

Detta visar på en tydlig distinktion inom fältet mellan på ena sidan domarkåren och på den andra sidan spelare och ledare. Trots att alla mina informanter var aktiva fotbollsspelare när de började döma, var deras engagemang inom domarkåren ändå en nödlösning för att inte komma ifrån fältet. Mina informanter liknar domarskapet vid aktivt spelande eftersom dessa två verksamheter beskrivs likartade, främst på grund av gemenskapen och glädjen inom idrott som är drivkraften för båda dessa idrottsgrupperingar. Men trots att dessa två idrottsgrupperingar, domare och spelare, innehar ett dualistiskt förhållningssätt och agerar tillsammans inom samma rum, det vill säga fotbolls-fältet, saknas det insikt om domarverksamhetens funktion inom fotbollsfamiljen. Det kan ses som ett bevis på att dessa två idrottsgrupperingar verkar nära sammankopplat inom samma fält men att det trots detta finns en konflikt dem emellan om domarnas roll på fältet. Utifrån mina informanternas beskrivning av domarrollen synliggörs för domarna en redan väldefinierad roll inom fotbollskulturen, där domarna innehar en utomstående roll som endast en rättskipande aktör. Denna syn står i kontrast till domarkårens egen syn på verksamheten som snarare inbegriper en bredare funktionalitet, där domaren som matchledare ansvarar för genomförandet av matchen och således har en fundamental betydelse för spelets existens. Denna syn på domarna är alltför stark etablerad inom fotbollskulturen, vilket även domarna till en början anammar tills den sätts på prov och utmanas av andra sätt att uppfatta domarskapet. Kampen om domarnas roll inom fotbollskulturen, som tar formen av ett konkurrensfält, aktualiseras på två plan på fältet. Dels förs den på ett individuellt plan på matcher genom domarnas sätt att hävda sig i fotbollsmiljön och deras strävan för acceptans som en del av fotbollsfamiljen, och dels kollektivt genom ett konsekvent agerande av domarkåren, bland annat genom ”stil och profil” och ett professionellt förhållningssätt.

---

⁵⁷ Habitus kan således utvecklas, till skillnad från kapital som bekräftas genom andras sätt att värdesätta det, både individuellt som gemensamt. Se Broady, 1997, s.226-266, se även Bourdieu Pierre, 2004, *Praktiskt förnuft: bidrag till en handlings-teori*, s.31-49, Diablos

Kampen om domarnas roll handlar från domarkårens sida om att sätta dem i ett statusfält som inbringar den respekt och förtroende som är nödvändigt för att bli en accepterad del av fotbollsfamiljen. Spelare och ledare blir motkraften som motverkar detta för större inflytande i spelet. Detta visar på att det inom fotbollsfältet existerar två skilda sätt att uppfatta domarnas roll på. Ett sätt som förespråkas av domarna själva där de har en central roll för den fotboll som spelas idag, och ett sätt som förespråkas av de aktiva där domaren är ett påverkningbart verktyg i kampen om poängen. Ett behov av att etablera domarverksamheten som en del av idrottslivet blir därmed synligt på fältet.

Att utveckla en domarroll beskrivs som en mångårig och ständigt utvecklande process. Domarna betonar vikten av att kunna skilja på domarrollen och personliga relationer som skapas på fältet. Domarna ska vara auktoritära i dömningen genom god regelkunskap som ska följas, samtidigt som de måste kunna hitta en kommunikationsnivå med spelarna där de kan förmedla sina beslut och få acceptans för dem. Detta kräver en konstant växling mellan ett professionellt och ett personligt förhållningssätt mot spelare och ledare under en match. Det kan även beskrivas som ett Gesellschaft- och Gemeinschaft-präglat förhållningssätt. Säkerställandet av regelverken beskrivs som ett Gesellschaft-arbete, där inga personliga värderingar ska inverka, medan när det gäller skapande av sociala relationer för att kunna förmedla sina beslut krävs ett Gemeinschaft-präglat förhållningssätt till spelare och ledare. Avvägningen mellan Gesellschaft och Gemeinschaft beskrivs som en balansgång som ligger till grund för domarrollen och som tar tid att behärska, eftersom sociala relationer tar tid att etablera. Det problematiska ligger i svårigheten att kunna avgöra när domarrollen ska distanseras från personliga relationer som kan finnas på fältet. Eftersom mina informanter även belyser vikten av att kunna vara sig själva under matcherna, betyder det att domaren i vissa situationer måste frångå domarrollen och övergå till sin personliga identitet. Detta kräver en avvägning för när dessa två roller ska skifta. Citatet nedan från en domare med meriter från Allsvenskan illustrerar detta:

Hur skapar jag en bra domarroll? Genom att vara mig själv, genom att bjuda på mig själv. Det har jag alltid gjort. [...] Jag springer mycket. Jag försöker vara på rätt plats. När det smäller då ska jag vara där så jag kan kliva in direkt och avstyra med frispark eller kort.

Domarrollen kan således beskrivas som en kombination av Gemeinschaft och Gesellschaft där dessa två förhållningssätt uppdagas i olika situationer. Att vara bestämd och inte frångå sina skyldigheter att efterfölja regelverket beskrivs vara en svår uppgift eftersom det många gånger kan skapa en obehaglig stämning på planen. Men det anses nödvändigt för att domaren ska kunna behålla sin auktoritära ställning på fältet. Att ”vika ner” sig och ge efter för påtryckning leder till att domaren förlorar den pågående kampen om sin roll på ett individuellt plan genom att ”tappa” matchen, men det påverkar även domarkåren kollektivt eftersom domarkårens anseende skadas. Detta är dock någonting som sker ofta genom domarnas ibland oförmåga att ta svåra beslut.

Utifrån Tönnies synvinkel kan sägas att domarna frångår sina Gesellschaft-förpliktelser för att skapa en Gemeinschaft-miljö, främst på grund av deras sociala relationer utanför fältet. Denna problematik existerar även internt inom domarkåren då domarnas lojalitet, på grund av den alltför Gemeinschaft-präglade stämning som domarna skapar internt, leder till utebliven konstruktiv kritik till varandra. Det kan även ses som en kollision av olika fält eller som olika förhållningssätt mellan olika samhälliga fält.

6. Fotbollslandskapet

Fotbollslandskapet består av ett flertal aktörer, alla med en viss funktion att fylla. Förutom domarna själva är Gästriklands fotbollförbund, fotbollsledare och fotbollsspelare de aktörer som mina informanter anser ha en direkt eller indirekt påverkan på domarrollen. Konstruerandet av fotbollslandskapet beskrivs som ett samspel mellan dessa aktörer där alla medverkar till skapandet av en helhet. Nedan redogör jag vilken roll dessa aktörer spelar för fotbollslandskapet i Gästrikland utifrån domarnas perspektiv. Kapitlet avslutas med ett teoretiskt resonemang där jag sammanknyter mitt material med min teoretiska referensram.

6.1 Gästrikland som distrikt

Utifrån mina intervjuer har fotbollen i Gästrikland genomgått en radikal förändring sedan början av 1990-talet. Mina informanter känner att fotbollens sportsliga utveckling tillsammans med Allsvenskans kommersialisering och expanderings även har påverkat distriktsfotbollen i Gästrikland. Som en följd av detta upplever domarna att stämningen i distriktet har förändrats över en längre period och att den hårdare klimatförändringen i samhället avspeglas på fotbollsfältet genom hårdare tilltag, grövre språk och större arrogans gentemot domare. En domare verksam i distriktet i över 25 år förklarar:

Om man ska jämföra när man började döma och idag, då är det två olika sidor alltså. När man började döma accepterade spelarna ett gult kort, en frispark och sånt där. Idag är det mer tjafs om allting. [...] Det är tuffare idag. Det som händer ute på gatan idag, det tar man med sig ut på fotbollsplanen.

Att ekonomins ökande slagkraft inom idrott försvårar domarnas uppgift är alla domare ense om. Den markandsekonomiska utvecklingen inom fotbollen har även påverkat lagen i de lägre serierna, vilket främst märks i slutskedet av fotbollssäsongerna där mycket står på spel, både sportligt och ekonomiskt. Stämningen i fotbollsmatcher under dessa perioder kan många gånger upplevas som väldigt hotfull och överdriven. Domarna upplever att fotbollen har påverkats av andra samhällsfält. Dock upplevs denna problematik marginellt i jämförelse med de större distrikten eftersom Gästrikland är ett relativt litet distrikt i sammanhanget med få fotbollslag. När domarna är på sina uppdrag känner de följaktligen oftast till de lag de ska döma och vet tämligen väl vad som väntar dem. På så sätt kan de förbereda sig för den förväntade atmosfären under matchen.

Jag tror att det är en fördel att man känner varandra. Det är storstadsproblematiken att man gömmer sig bakom andra rent generellt som storstad och det kan ju vara våld och hot, eller du är inte igenkänd eller någonting. Det är ju nackdelen i storstad och det för det över till idrotten. Du är inte känd och har bekantskap. [...] Så i en storstad kan man gömma sig och bete sig tycker jag värre än här. Man är förskonade från det här i Gästrikland.

Att känna till ledarna och spelarna i distriktet och på förhand veta på ett ungefär vad de reagerar på beskrivs som en fördel i den mening att det eliminerar många överraskningsmoment för domarna. Många gånger beskriver domarna stämningen på plan som ”hätsk” men ändå ”schysst” eftersom det är den förväntade stämningen mellan exempelvis två rivaliserande lag. Men att känna till omgivningen väl och ha vissa förutfattade meningar om fotbollslandskapet kan ha en negativ påverkan på domarna. Det kan leda till statiska relationer mellan till exempel domare och aktiva och kan vara svåra att förändra eftersom en viss rutin har etablerats i deras förhållningssätt till varandra. En rutinerad domare förklarar:

När man har dömt länge, vissa ledare vet man ju från början innan matchen börjat, så vet jag, ja första grejen som jag pekar på, felaktig inkast enligt dom, blir ett jävla liv. Det vet jag innan matchen. Vet exakt innan matchen vilka tränare som finns där ute när jag kommer och dömer som kommer att bli galen i det första som dom tycker är felaktigt.

Men detta rutinmässiga förhållningssätt som etablerats på fältet efter år av dömande av samma lag beskrivs som ett ”rollspel” mellan domare och aktiva. Att domarna etablerar en relation till spelare och ledare på planen beskrivs som någonting endast bunden till den gällande matchsituationen och ska särskiljas från personliga relationer som kan finnas på privata sfärer. Avvägning av ett privat och professionell förhållningssätt beskrivs som en problematisk gränsdragning för många domare, speciellt för de yngre. En äldre domares sätt att beskriva det rollspel som pågår under matcher visar på detta:

Många tycker att man, ja är en gris, men sen när man träffar dom vid sidan så är man inte en sån jävla gris. Man skojar med dom och idag träffar man mycket spelare man har dömt och kan skoja med dom sådär.

Att känna omgivningen som man dömer i beskrivs också som betryggande i den form att det underlättar uppdraget när domaren har etablerat sin domarstil. Som en rutinerad domare uttryckte sig; ”när omgivningen vet vad domaren går för”. Domarna känner att de får större acceptans som domare när de etablerat sin domarstil och kan lättare förmedla sina beslut.

Jag har dömt äldre sen jag började, eftersom man började så pass tidigt. [...] Men nu har jag dömt dom flesta lagen och dom vet vem man är, och när man kommer över den tröskeln ändras hela bilden. [...] Kommer man in som en av gänget då blir det ett helt annat, man får helt annan tolerans från spelarna.

6.2 Trygghetsskapande

Hur domarna skapar en trygg miljö att verka inom i en matchsituation är någonting oförutsägbart för dem, eftersom varje match ses som en unik företeelse där stämningen kan skifta upprepade gånger under matchens gång. I mina intervjuer beskriver domarna en nära koppling mellan domarrollen och att vara en bra ”matchledare” för trygghetsskapandet på fältet. Denna koppling

beskrivs som en interaktion mellan att ha huvudansvaret för matchutvecklingen, det vill säga ”kontroll” över matchen som helhet, och att skapa en trevlig och harmonisk stämning på fotbollsplanen. Domarna kan till viss mån påverka hur stämningen ska bli under en match genom att följa domarkommitténs direktiv, men de är inte ensamma om att styra över stämningsutvecklingen under matcherna utan flera faktorer spelar in när stämningen ska bestämmas. Därför är atmosfären på planen situationsbunden till dels domarnas förberedelser innan matcher, och dels ledarnas, spelarnas samt själva domarnas agerande under matcher. Domarna beskriver en fotbollsmatch som många gånger ett samspel mellan dem och spelarna där spelarna hela tiden försöker ”töja” på gränserna för vad som är tillåtet. Sålunda kan fusk beskrivas som en del av sporten, men samtidigt måste domaren hitta en ”acceptansnivå” för vad som är tillåtet, vilket enligt mina informanter lättast görs genom erfarenhet. Acceptansnivån beskrivs som en tyst personlig överenskommelse om vilka handlingar, även om de bryter mot regelverket, som kan accepteras som en del av sporten och tillhörande tävlingsidrotten. En äldre rutinerad domare beskriver vad han anser acceptabelt under en match:

Man ska köpa spontana grejer men blir det två eller tre då är det inte spontant. Och med spontant menar jag att om du blir fälld så kan du skrika ”jävla” eller ”blås” eller vad som helst. Det köper jag. Men om mittbacken som är 40 meter därifrån skriker samma sak, det köper jag inte för det är inte spontant. Så det finns liksom nivåer på allting. [...] Det är olika acceptans för vem som kommer och dömer matchen.

Att hitta sin acceptansnivå beskrivs som en mångårig process som sker parallellt med utvecklandet av en personlig domarstil. Därför anses domarna i de lägre serierna samt i ungdomsfotbollen verka inom det hårdaste klimatet eftersom de saknar erfarenhet och svårare skapar ett ”förtroende” hos spelare och ledare. Citatet nedan av en äldre domare beskriver denna problematik:

Jag tycker själv att om du har en tydlig linje i hur du är som fotbollsdomare och du märker att det är en bra acceptans för hur du är då kan du slippa en del av det här trycket, skiten, skällen. Därför att dom vet att han står för det här och det är ett sätt som dom accepterar. Och då har dom lättare att acceptera om man gör ett fel. Jag vet att dom som börjar för första gången, dom har ju, dom blir utsatta för mer. Så är det och du måste orka stå emot det.

För att skapa en trygg miljö att verka inom lyfts flera personliga egenskaper fram av mina informanter. De har alla olika metoder till att skapa trygghet i matchsituationer men det finns vissa gemensamma riktlinjer som alla belyser. Domarna menar att trygghet skapas när det råder en stämning där alla känner sig som medlemmar i ”fotbollsfamiljen”. Med detta menar de skapandet av en stämning på plan där spelare och ledare känner ett gemensamt ansvar för matchutvecklingen, och på så sätt inte överstiger sina befogenheter och håller sig inom regelverket samt domarens satta acceptansnivå. Mycket av ansvaret om en match spårar ur eller

inte ligger således hos själva domaren, genom dennes förmåga att vinna förtroende hos spelare och ledare. Men samtidigt får inte domaren tappa status genom att låta sig påverkas av andra.

Man måste snabbt tala om att det är jag som styr den här matchen, då är det lugnt. [...] Visa att det jag som ska döma den här matchen och jag vill inte ha hjälp. För börjar man ta hjälp kan dom utnyttja det, men man måste försöka skapa en relation på planen där de har förtroende för en som domare.

6.2.1 Skillnaden mellan yngre och äldre

I mitt material går det att urskilja en påfallande skillnad mellan de yngre och äldre domarnas upplevelse av fotbollslandskapet. De yngre domarna känner att de på grund av deras ålder samt bristande erfarenheter inte lyckas skapa samma trygghet på planen som de äldre. De känner att de utsätts för ”tester” av spelare och ledare vilket kräver ett hårdare jobb för att utföra ett bra arbete som matchledare. En nybörjardomares beskrivning av stämningen på planen vittnar om detta:

Man kan få en känsla av att man inte får den respekten som man skulle ha fått om man var äldre. Det har jag känt av. I alla fall vissa spelare känner jag att de är arroganta och liksom ”det struntar jag i, du är i alla fall kortare än vad jag är”. Lite den inställningen faktiskt.

En äldre rutinerad domare förklarar skillnaden mellan de äldre och yngre domarnas sätt att uppleva den miljö de verkar inom på följande sätt:

När jag går in på en fotbollsplan, eller när jag kommer till arenan, så fort jag kliver in där så känner jag att jag är på hemmaplan. Jag har en harmonisk lugn på ett helt annat sätt. [...] En nybörjare, han vet inte vart hans hemmaplan är. Han måste känna sig för. Så där tror jag många trevar. Dom trevar i mörkret för dom vet inte riktigt hur dom ska bete sig för att det ska bli tryggt här. Så det skiljer sig betydligt. Det gör det definitivt.

För att skapa en trygg arbetsmiljö för domarna beskrivs rutin och status ha en avgörande betydelse. Att vara igenkänd och ”accepterad” av ledare och spelare underlättar uppgiften att skapa en trygg atmosfär för domarna genom att det inbringar dem status på fältet. Ledarna anses således ha en avgörande roll i sammanhanget genom sina ageranden under matchen. En domare beskriver ledarnas ansvar på följande sätt:

Som ledare blir ju laget som ledaren är. Om du står och skäller och gnäller på planen över domarskapet eller ger spelarna ovetta när de försöker göra så bra som möjligt ifrån sig så blir dom nervösa, dom får ingen trygg miljö och kan också ge sig på domarna, när det är godkänt av ledaren. Så ledaren har ju oerhört stort ansvar.

Enligt citatet ovan har ledarnas agerande en direkt effekt på stämningen på planen. Ledarna kan genom sina ageranden skapa en förståelse för domarrollen och den situation de befinner sig i för sina spelare, samtidigt som en överreaktion från deras sida kan ändra matchbilden totalt. ”Är bänkarna lugna så är spelarna lugna” är ett förekommande citat i mina intervjuer. Yngre domare

känner att de, främst på grund av ledarnas inflytande på spelarna, måste få ledarna på sin sida för att skapa en trygg stämning. Däremot har de äldre domarna genom sin rutin redan etablerat ett nödvändigt förtroende hos ledarna. Detta förhållningssätt gentemot domarna märks inte minst inom ungdomsfotbollen som beskrivs vara det största problemområdet i distriktet. Stämningen på dessa matcher beskrivs som allra hetsigast, främst på grund av ledarnas och föräldrars agerande. Deras agerande upplevs också som den främsta anledningen till att många unga domare slutar döma fotboll. Domarna upplever att det sätts alldeles för stor press på ungdomsdomarna, vilket de inte är mentalt förberedda på när de börjar döma. En äldre domare förklarar det på följande sätt:

Enda som jag kan tänka mig som jag upplever som ett problem, det är ungdomsfotbollen det. Och det är ju där dom förstör alla unga domare. Jag personligen har ju inga problem och det är många som har hållit på lika länge som jag. Det är ju liksom inga problem och vi tar inte åt oss av trycket från sidan och sånt här utan, ja det är dom unga, och det är liksom våran framtid. Det är där det förstörs.

Domarna upplever att de inte tillåts in i fotbolls familjen innan de lyckats skapa förtroende hos spelare och ledare och betraktas således ha en utomstående roll i sammanhanget. Denna bild förändras dock successivt i takt med att domarna etableras och blir igenkända i distriktet. Därför känner många yngre domare att de bemöts skeptiskt av ledare och spelare. En relativt ung och orutinerad domare uttrycker det på följande sätt:

Bilden som man har idag, det är ju, dömer man en bra match då får man alltid höra ”idag gjorde du faktiskt en bra match”. Man utgår från att domaren ska göra en dålig match och gör man en bra match då är det alltid nåt speciellt som har skett. Det är det som är stämpeln.

Den bild av domarskap som förmedlas av ungdomsfotbollen anses vara missvisande för hur det ser ut i realiteten. Den miljö unga domare får verka inom är bristfällig i den mening att de får ta ett alltför stort personligt ansvar utan stöd från varken förbundet eller fotbollsföreningarna i distriktet, vilket försätter domarna i en situation där skapandet av en trygg miljö blir svårt på grund av bristen på rutin och erfarenhet. Enligt mina informanter får ungdomsdomare främst se negativa sidor av domarskapet eftersom de inte kan skapa samma trygghet som äldre domare. De agerar i miljöer där de saknar uppbackning från både fotbollsförbundet och föreningarna i distriktet och således hamnar utanför den gemenskap som mina informanter anser präglade den övriga domarkåren.

6.3 Olika stadier

Utifrån mina informanternas beskrivningar av upplevelsen att döma fotboll går det urskilja olika stadier som domarna får genomgå i sina domarkarriärer. Dessa stadier skiljer sig markant från varandra och beskrivs som oundvikliga utvecklingsfaser i deras domarkarriärer. Mina informanter gör en kraftig distinktion mellan att döma fotboll som nybörjare och som etablerad domare.

Enligt dem är den glädje och gemenskap som de värdesätter inom domarkåren osynliga i början av deras domarkarriärer och måste ”upptäckas” med tiden. Domarna beskriver tiden i början av deras domarkarriärer som den mest påfrestande. Alla mina informanter beskriver ungdomsfotbollen som den mest ensamma och utsatta perioden i deras domarkarriär. Enligt deras utsagor är det då domare syns minst och är i störst behov av stöd och råd av kollegor i domarkåren, av Gestriklands fotbollförbund och av föreningarna genom deras spelare och ledare. Det första stadiet syftas på steg 1 domare verksamma i ungdoms- och lägre seniorserier. En domare förklarar:

Kamratskap hade man ingen aning om, man trodde man var helt ensam där ute och det tror jag upplevs mer i ungdomsfotbollen, att där står man helt ensam mitt på plan, man får lite pengar och sen så är det över. Man har ingen förståelse för hur berett det kan vara. [...] Jag vill vara med i gänget, jag vill tillhöra något, men den känslan finns inte i de lägre divisionerna på det viset. Då måste man kanske skapa andra positiva faktorer för att hålla upp domargruppen.

Denna period beskrivs som den svåraste då domarna utsätts för olika tester från ledare och spelare, där de måste sätta sig i respekt för att kunna fortsätta med dömandet. Huvudsyftet med dömningen blir att ”överleva” matcherna.

För min del kändes det som att jag gjorde några hundår i division 6, 7 och 8 där man var ensamdomare och bara ville överleva matcherna, men att jag blev sedd var viktigt för då fick jag kliva upp till femman och få assisterande domare, så klev jag upp i fyran och så gick jag hela stegen då. Det var ju inte speciellt kul att döma dom lägsta divisionerna, för då var det mycket strul runt det. Men jämför att man vet vad man har att sträva mot så blir det mycket roligare.

Utifrån mina informanters skildringar av domarutövandet går det att utläsa en brytningspunkt i deras domarkarriärer. Mina informanter talar om en väsentlig skillnad i att döma fotboll när de har etablerats i distriktet och avancerat till att döma med assisterande domare. Att avancera i seriesystemet är en bekräftelse på deras arbete som förskaffar dem respekt och status i distriktet. Eller som en före detta allsvensk domare uttryckte sig; ”respekt får man inte, det förtjänar man”. När de har gjort sig ”förtjänta av respekten” och mer kan koncentrera sig på domarskapet, beskrivs sammanfalla med den period då även glädjen med verksamheten blir framträdande. Under detta stadium finns chansen att avancera och göra en domarkarriär och upptäcka andra drivande faktorer för engagemang i domarkåren.

Därtill tillkommer ett tredje stadium som de äldre domarna pratar om. Tredje stadiet är när domarna trappar ner i dömandet och eventuellt går ner i seriesystemet. De äldre domare jag har intervjuat berättar att de nu kan döma utan att stöta på några större problem på grund av sin rutin och den respekt de gjort sig förtjänta av genom åren. En äldre domare verksam i distriktet i över 20 år beskriver sin domarroll på följande sätt:

Man dömer matchen. Självklart så går man ju in för att göra sitt bästa. Man struntar ju inte i matchen, det gör man inte. Men på den tiden man började, då ville man upp och döma Allsvenskan. Det målet finns ju inte längre, utan nu dömer jag fyran liksom, så tar man sina matcher och försöker man göra så bra som möjligt av den matchen liksom. Så är det. [...] Jag tycker att det är mycket roligare att gå på linjen i division tre. För där är det domare på väg upp som man kan titta på liksom och ha synpunkter på samtidigt som man dömer.

Här existerar inte längre karriärstanken utan det är bara kärleken till fotbollen som är drivkraften, samt att kunna förmedla förvärvad kunskap till yngre kollegor. Många äldre domare ser sin roll som utbildare och förmedlare av kunskap och erfarenhet till de yngre som en drivkraft till fortsatt dömning.

6.4 Teoretiska resonemang

I jämförelse med andra distrikt beskrivs Gästrikland av mina informanter som ett litet distrikt med få fotbollslag där en nästintill ”familjär” stämning råder. Dock beskrivs stämningen ha försämrats under en längre period. Aage Radman förklarar i *Fotbollslandskapet* att fotbollens kommersialisering efter Bosmandomen 1996 har utvecklat fotbollen till en Gesellschaft-präglad idrott där ekonomiska faktorer har kommit att dominera sportens utveckling.⁵⁸ Detta gör sig även påmint i Gästrikland där mina informanter upplever att ekonomiska faktorer, även i de lägre serierna, har kommit att dominera synen på fotboll. Den ökade ekonomiska slagkraften i samhället har även lett till en ökad konkurrenssituation bland distriktens fotbollsföreningar. En annan faktor som mina informanter upplever har bidragit till att atmosfären i distriktet har förändrats de senaste decennierna är det hårdare samhällsklimatet. Bristande regelefterlevnad, ökade våldstendenser och odisciplinerat speluppträdande har eskalerat sedan slutet av 1980-talet, vilket beskrivs vara en avspeglning av samhället i helhet. Detta citat av en domare verksam i distriktet från slutet av 1970-talet illustrerar samhällets påverkan på fotbollen:

[...] Varför skulle en fotbollsförening, eller en fotbollsmatch eller träning, varför skulle det vara nåt skillnad på det och att gå till skolan till exempel och be en lärare att fara åt helvete? Det gör dom till domare ibland också, och till egna ledare och andra ledare. Sen är det liksom mentaliteten överhuvudtaget.

Detta visar på att fotbollsfältet påverkas av andra samhällsfält och samhället i helhet, även om det agerar och utvecklas separat. Det ekonomiska trycket på fotbollslandskapet i Gästrikland, som kan beskrivas som ett ”delfält” av det större nationella fotbollsfältet, har såsom resten av samhället lett till en Gesellschaft-präglad utveckling inom fotbollen. Enligt Asplund kännetecknas en Gesellschaft-präglad miljö av strävan efter ekonomisk vinning där profit är den drivande faktorn bakom en handling. Handlingar utanför de gällande normerna accepteras och tillåter

---

⁵⁸ Radman, 1999, s.114-119

människor att handla fritt och rationellt så länge det resulterar i en vinst.⁵⁹ Fotbollens Gesellschaft-utveckling i Gästrikland kan således ses som en del av det nationella fotbollsfältets utveckling.⁶⁰ Fotbollen styrs idag mer än tidigare av ekonomiska faktorer där utvecklingen även har påverkat distriktsfotbollen. Men denna utveckling har främst på grund av distriktets ringa storlek varit relativt begränsad i Gästrikland. Mina informanter målar upp en bild av Gemeinschaft-präglad arbetsmiljö som domineras av sociala relationer där domarna möts av bekanta ansikten. Men samtidigt som sociala relationer kan förenkla domarnas arbete genom att skapa en Gemeinschaft där olika parter tar ett ansvar för sina handlingar, kan de även vara till nackdel genom att de tenderar att ställa allt större socialt tryck på domarnas objektivitet, vilket ökar risken för att värdera en matchsituation utifrån sociala relationer. Det omvända inträffar när sociala relationer har skapat en motsättning mellan fältets olika parter. Till exempel när det existerar en konflikt mellan domare och spelare eller ledare. Domaren kan komma att göra fotbollslagen orättvisa på grund av tidigare händelser som ligger till grund för dennes föreställningar om dem, samt för bedömningen av en situation. Enligt Asplund är sociala relationer grundläggande för skapandet av en Gemeinschaft. Människor i Gemeinschaft förhåller sig och handlar utifrån sina relationer till varandra vare sig de är vänner eller fiender. Därför betraktas konflikter i en Gemeinschaft som en personlig ensak laddad med personliga värderingar om motparten, vilket försvårar förändring på dessa relationer. Detta kan jämföras med Gesellschaft där människan förhåller sig till sin omgivning utifrån de mål hon eftersträvar. På så sätt påverkas inte hennes handlingar av personliga värderingar eller känslor för den sociala miljön, vilket gör henne till en abstrakt varelse med en objektiv inställning till sin omgivning.⁶¹

Att ha en trygg och harmonisk miljö att verka inom är ingen självklarhet för domarna. Skapandet av en god atmosfär på fotbollsplanen beskrivs som en långdragen process med begynnelse i ungdomsfotbollen, där *erfarenhet* är en avgörande faktor i sammanhanget. Enligt mina informanter ska en domare genom rutin även förtjäna sig rätten av *respekt* bland spelare och ledare. Respekt och erfarenhet beskrivs som avgörande faktorer för hur atmosfären på fotbollsplanen ska bli. Domarna menar att de genom erfarenhet och respekt får *status* inom fältet och därefter kan verka i en miljö som är acceptabelt för dem. De införskaffar sig genom dessa egenskaper nödvändig status på fältet som ger dem utrymme att praktisera sina domarroller med auktoritet. Detta beskrivs som en självklar del av den rådande fotbollskulturen inom distriktet och något ofrånkomligt för domarna. I detta sammanhang kan respekt och erfarenhet ta formen av *symboliskt kapital* som av Broady beskrivs "[...] som ett begrepp som Bourdieu använder för att

---

⁵⁹ Asplund, 2000, s.76-79

⁶⁰ En central tanke i Bourdieus teori är att den strid som förs om tolkningsföreträdet inom ett fält även förs mellan olika fält i samhället. Därför blir de rådande maktförhållandena i samhället, genom deras sätt att fastsätta de gällande normerna, bärande av samhällets struktur. Sälunda står alla fält under påverkan av samhällets utveckling i stort. Detta resonemang om fältbegreppets styrande roll i samhället för Bourdieu bland annat om det "intellektuella fältet" som han i sina argument ständigt tenderar att återvända till. Se Bourdieu, 1992

⁶¹ Asplund, 2000, s.69-76

fånga in det som erkännes, som tillerkännes värde, som åtnjuter förtroende. Det är med andra ord fråga om ett relationellt begrepp”.⁶² Vad som ska uppfattas som symboliskt kapital bestäms av relationen mellan en grups tillgångar eller egenskaper (som i domarnas fall är erfarenhet och respekt) och dispositionerna hos dem som värderar dessa egenskaper (som i en matchsituation är spelare och ledare). Bourdieu menar som bekant att det inom alla fält pågår en strid som antar olika former, men som förs mellan ”nykomlingar” och de ”härskande”.⁶³ Kampen om fältets tolkningsföreträde, alltså om vilka som ska inkluderas ibland de härskande, sker genom införskaffandet av symboliskt kapitalet som tillämpas som medel.⁶⁴ Att utsättas för tester och testa domarnas gränser är därför någonting som enligt mina informanter hör till den miljö en match äger rum i. Domarna är delaktiga i denna strid vare sig de tillhör den utmanade gruppen eller utmanarna inom fältet. Det kan således beskrivas som en del av matchen och någonting tillhörande den tävlingsinriktade idrotten. Bourdieu menar att:

Fältet struktur är *ett tillstånd* hos styrkeförhållandet mellan de agenter eller institutioner som är engagerade i striden. Eller, om man så vill, ett tillstånd i fördelningen av det fältspecifika kapital som ackumulerats under loppet av tidigare strider och som styr uppläggningsstrategier för framtiden.⁶⁵

Med andra ord gäller striden bevarandet eller störtandet av de dominerande strukturerna och utmaning av den styrande auktoriteten. Denna utmaning måste dock hållas inom den ”acceptansnivå” domaren har satt under matchen. Där uppstår det problem i distriktet för mindre rutinerade domare som på grund av brist på symbolisk kapital blir de utmanade på fältet. Många ledare och spelare utnyttjar detta genom att överge domarens acceptansnivå, alltså ”det fundament av trosföreställningen som spelet vilar på”.⁶⁶ Bourdieu menar att det i varje fält finns vissa fundamentala regler som alla förhåller sig till och där överträdelse av dessa regler kan hota spelets existens och struktur. Domarnas satta acceptansnivå på matcherna kan således beskrivas som fastställandet av de fundamentala regler som de anser gälla i sina domarroller samt under matcherna.⁶⁷ Utmaning av domarnas acceptansnivåer ställer stor press på domarna som i sin tur leder det till att ett alltför stort ansvar förläggs på dem, som även hotar spelets existens. Men detta är ett problem inte lika påfallande inom Gästrikland som i de större distrikten eftersom gästrikedomarna på grund av distriktets ringa storlek snabbt införskaffar sig erfarenhet och rykte och därmed även status. Med Bourdieus terminologi kan sägas att domarna i ett tidigt skede

---

⁶² Broady, 1997, s.170

⁶³ Ibid., s.170-176

⁶⁴ Bourdieu, 1992, s.41-44, se även Bourdieu, 2004, *Praktiskt förnuft: bidrag till en handlingssteori*, s.97-104, Diablos

⁶⁵ Bourdieu, 1992, s.43

⁶⁶ Ibid., s.45

⁶⁷ Bourdieu menar att den strid som förs på ett fält mellan ”nybörjare” och ”härskande” i vanlig ordning inte utmanar det fundament av trosföreställningar som hela spelet vilar på. Därför ska en strid i fältet betraktas som en naturlig utveckling av ett fält så länge det inte blir ett hot mot spelets existens. Att utmana spelets gränser till den mån att sporten existens hotas gynnar inga parter. Detta skapar en naturlig gräns för vilka handlingar och förhållningssätt som är acceptabla. se Bourdieu, 1992, s.44-47

införskaffar sig de nödvändiga symboliska kapitalen och vinner snabbt ”kampen” om tolkningsföreträde av spelreglerna och således avancerar de till en dominerande ställning på fältet. Där inkluderas de bland de härskande och kan på så sätt lättare tillämpa sina domarroller med auktoritet. Domarnas trygghet ökar därmed i takt med den erfarenhet och status (symboliska kapitalet) som de införskaffar sig genom att döma.

Det hårda klimatet i ungdomsfotbollen leder till att fotbollsspelare i ett tidigt skede etablerar ett distanserat förhållningssätt gentemot domarna. Detta kan förklaras med att domarna i de lägre serierna och i ungdomsfotbollen, till skillnad från rutinerade domare som avancerat i seriesystemet, inte hunnit etablera sociala relationer med ledare och spelare vilket utesluter ett Gemeinschaft-präglat bemötande under matcherna. Stämningen blir således mer Gesellschaft-präglad där domarnas roll endast begränsas till säkerställandet av regelverket. En central tanke i Bourdieus teori är att människans handlingar alltid är sociala och kollektiva. Detta innebär att individen tillägnar sig olika sätt att förhålla sig genom att vistas i olika sociala miljöer. Detta distanserade förhållningssätt gentemot domarna etableras genom habitus och blir en del av fotbollskulturen där domarna innehar endast en funktionell roll i sammanhanget. Ett socialt förhållningssätt gentemot domarna etableras där de innehar en utomstående roll i fotbollsfamiljen, vilket befästs och sprids inom fältet. Genom habitus skapas en föreställning om domarna som distanserar dem från spelarna. Den bild som skapas av domarna i fotbollskulturen leder därmed till den existerande konflikten om domarnas roll inom fotbollen. På grund av den bristande kollektiva uppbackningen som mina informanter vittnar om från fotbollsöreningar, Gestriklands fotbollförbund och domarkåren, anammars denna självbild av många steg 1-domare i början av deras domarkarriärer. Denna självbild lever kvar hos dessa domare ända tills den kolliderar med andra sätt att uppleva domarskapet, vilket sker under det som ovan benämns som *andra stadiet* i domarskapet. Denna kollision beskrivs av mina informanter som en brytningspunkt, där domarskapets reella fördelar som mina informanter värdesätter uppdagas. Denna period kan även i sig innehålla både Gemeinschaft och Gesellschaft. Gemeinschaft genom den gemenskap de upptäcker inom domarskapet, och Gesellschaft genom möjligheten till en personlig domarkarriär.

7. Slutdiskussion och resultat

Domarskapet kan beskrivas som en verksamhet där domarna till en början oftast befinner sig i en utsatt position. Detta är dock någonting som med tiden förändras i takt med att domarna etablerar sig i fotbollslandskapet. När de har etablerat olika relationer på fältet och blivit igenkända, ändras deras tillvaro. Skapandet av relationer bidrar till att de frigörs från den utsatta situation de befinner sig i på fotbollsplanen. Domarnas etablering på fältet ändrar samtidigt deras sätt att uppleva fotbollslandskapet. Miljön ändras från att vara Gesellschaft-präglad till att bli Gemeinschaft-präglad eftersom sociala relationer skapar en känsla av samhörighet mellan domarna och aktiva. Domarna upplever även att spelarnas och ledarnas inställning till dem ändras på grund av detta. Men denna utveckling är påfrestande eftersom den press domarna får utstå innan sociala relationer har skapats kan vara så pass förödande att många väljer att avsluta sina domarkarriärer i förtid.

En domare befinner sig i en miljö där dennes roll och stämningen på planen ständigt skiftar mellan ett relationsnära och personligt till ett distanserat och kontrollerande förhållningssätt. Alltså från att vara ett Gemeinschaft till ett Gesellschaft. För att kunna klara av sina uppdrag måste domarna hela tiden anpassa sig till denna omställning i matchsituationer. Omställningen kan för tydlighetens skull sägas vara att veta när de representerar Gestriklands fotbollförbund (ett större och mer formellt organ) och när domarrollen övergår till den lokala föreningsdomaren (en igenkänd och inofficiell aktör). Domarrollen kan således ändras och inta olika skepnader beroende på situationen. På så vis representerar den även olika organ inom fotbollslandskapet. Denna variation inom domarrollen kan ibland skapa komplikationer då olika roller tenderar att kollidera med varandra, där domarna hamnar i ett mellanläge i sina domarroller. Den roll sociala relationer skapar åt domarna på fotbollsplanen kan komma att hamna i kontrast med deras officiella uppgift, nämligen att säkerställa regelverket inom fotbollen. De får på så sätt en balansroll mellan förbundet och föreningarna då de måste efterfölja förbundets direktiv och regelverk samtidigt som de måste anpassa sig till föreningarnas sätt att tolka fotboll. Sålunda målas fotbollslandskapet i Gästrikland upp som ett konkurrensfält med Gestriklands fotbollförbund i ena ändan och föreningarna i den andra, där det förs en strid om fotbollens tolkning och olika aktörers position på fältet. Gestriklands fotbollförbund är den part i konkurrensfältet som besitter rätten att stifta regler och utforma fotbollens rik- och utvecklingslinjer. Svårigheten blir att motsvara fotbollens sociala definition och folkrörelsetradition för upprätthållandet av den Fair Play-ideologi som ska genomsyra distriktsfotbollen, med behovet av ett klart och tydligt regelverk för att upprätthålla konkurrenssituationen mellan föreningarna i distriktet i form av en tävlingsinriktad idrottsverksamhet som väcker intresse. I andra ändan av konkurrensfältet finns fotbollsspelare och ledare som praktiserar i systemet och måste anpassa sig till förbundets direktiv eftersom de har möjlighet att inhämta sociala vinster i systemet i form av till exempel prestige och

avancemang i seriesystemet. Samtidigt måste de uppfylla de prestationskrav som ställs på dem av föreningarna. Någonstans där emellan finns domarna som ska verkställa och upprätthålla regelsystemet på planen samtidigt som de måste anpassa sig till föreningarnas sociala verklighet. Lösningen från spelarnas sida blir att i vinstdrivande syfte utsätta domarna för ”tester” under matcher för att se vilka regelöverträdelser som godkänns av domaren, samtidigt som domaren måste markera de gällande reglerna under matchen genom att sätta en personlig ”acceptansnivå”. Detta betyder att domaren i viss mån måste frånga regelverket för att kunna hålla balansen i en match, vilket ställer krav på dennes omdöme att kunna avgöra i vilken utsträckning och i vilka fall regelverket kan frångås. En ständig pågående kamp om fotbollens tolkning blir därmed framträdande.

Denna variation av tolkningsmöjligheter av fotbollens roll kan sättas i ljuset av den ”svenska fotbollsmodellen” som i sig innehåller motsättningar i tolkningen av fotbollen. Den rationella amatörismen som den svenska fotbollsmodellen vilar på är i sig motsägande och mångtydlig. Samtidigt som den värnar om fotboll grundad på solidaritet och gemenskap, uppmuntrar den en professionell inställning till idrott som strider mot folkhemsprincipen. Hårddraget kan sägas att Gestriklands fotbollförbund, till skillnad från de serier som Svenska fotbollsförbundet ansvarar över (Allsvenskan till division tre), förespråkar en amatörisk anda i distriktsserierna medan fotbollsföreningar står för en mer professionell syn på tolkningen av fotboll även i de lägre serierna och ungdomsfotbollen. Detta kan delas upp i en Gemeinschaft- och Gesellschaft-präglad syn på fotboll, där domarnas uppgift blir problematisk i den mening att de måste balansera dessa två motsägande inställningar på fältet. Därför hamnar de många gånger under onödig press på grund av den pågående kampen om spelets innebörd. Mina informanter upplever att de med uppbackning av Svenska fotbollsförbundet, genom Gestriklands fotbollförbund, försöker implicera en Fair Play-inspirerad syn på fotbollen medan föreningarna genom sina spelare och ledare propagerar för en mer tävlingsinriktad syn på fotboll. Denna kamp om fotbollens utformning förs främst i de lägre serierna och ungdomsfotbollen eftersom domarna i dessa serier anses mer påverkbara.

Fotbollsmiljön kan därför beskrivas som högst individuellanpassad och reglerbar efter individens egenskaper och förmåga att etablera och finna sin roll på plan. Överlag menar mina informanter att domarna snabbt måste ”komma in” i domarskapet och etableras för att kunna klara sig. Annars blir pressen alltför stor som till slut utfaller till att många väljer att överge domarkåren. Därför är *erfarenhet* och *respekt* enligt mina informanter avgörande för att kunna ”komma in” i fotbollsfamiljen. Dessa två egenskaper beskrivs som de viktigaste verktygen för domarnas etablering i fotbollslandskapet. De kan beskrivas som symboliska kapital och uppfylla två väsentliga funktioner i olika sammanhang:

Erfarenhet beskrivs vara avgörande för att skapa en fungerande domarroll på fotbollsplanen. Det ger domaren makt genom handling, eftersom det oftast begränsas till endast matchsituationer

baserad på den lärdom domaren har inhämtat sen tidigare. Erfarenhet erhålls genom personliga upplevelser och är betydelsefullt för domaren ur ett mikroperspektiv då det kommer till användning i domarens trygghetsskapande på matcherna. *Respekt* är avgörande för domarens statusställning på fältet. Det erhålls genom det värde andra aktörer sätter på domaren och dennes roll som matchledare, och kan därför sägas vara betydelsefull ur ett makroperspektiv för domarnas etablering på fältet. Det grundar sig på domarens rykte och ger domaren makt genom dennes närvaro.

Dessa två egenskaper som uppfyller olika funktioner har en dualistisk växelverkan och kan sägas gå hand i hand. Därför är det svårt att göra en klar avgränsning för varje egenskaps enskilda betydelse då det inte går att fixera några ramar för deras yttringar på fältet. Men i en domarkontext kan det uttryckas så att erfarenhet inbringar domaren nödvändig kunskap som behövs för att värdera situationer och skapa en fungerande och acceptabel domarroll. När domarrollen har accepterats av andra aktörer på fältet leder det till att domaren även får respekt och status för sitt sätt att agera. Fotbollsplanen beskrivs som en arena där det pågår en maktkamp om de symboliska kapitalen där domaren måste etablera sitt sätt att tolka fotboll för att kunna applicera det på fältet. Dessa två egenskaper förutsätter på så sätt varandra genom att de är beroende av varandra för varandras existens. Den ena kan inte existera utan den andra och vice versa. Tillsammans bidrar de till att etablera en norm som alla efter ett tag tvingas acceptera och förhålla sig till. Erfarenhet och respekt kan således även ses som fotbollskulturens habitus i skapandet av själva fotbollskulturen. Men på samma sätt som habitus kan ändras efter en längre periods motsättningar kan även domarnas status skifta. Därför måste domarna ständigt upprätthålla kvalitén på sina domarroller för att inte förlora ställning på fältet. Citaten nedan från två före detta allsvenska domare indikerar detta:

Som domare måste du hela tiden hitta olika faktorer som driver dig framåt. Men ibland tröttnar man. Jag blir ju äldre också och tappar gnistan och kommer närmare ett fiasko. Det är en match närmare hela tiden.

Jag vet att varje match som jag går ut till så är den matchen väldigt viktig för dom spelarna. Och det på nåt vis har jag med mig och då vet jag att här gör dom sitt bästa och jag ska också göra mitt bästa. Så att jag har aldrig haft problem att trappa ner.

Detta visar på att domarnas status på fältet, även de etablerades, ständigt sätts på prov. Domarna måste utifrån citaten ovan ständigt upprätthålla en god kvalitet på planen för att inte tappa i status på fältet. Därför är domarnas situation en levande och ständig växlande tillställning som baseras på deras uppförande, men där den genom införskaffandet av erfarenhet och respekt tenderar att förbättras med tiden.

Eftersom både erfarenhet och respekt är egenskaper som domarna måste införskaffa och som tar tid att göra, kvarstår denna problematik för nybörjardomare. Nybörjare har varken erfarenhet

eller respekt på planen, vilket ställer dem utanför fältet då de får en utomstående roll i sammanhanget. Det tenderar att omvandla fotbollsmiljön, även om det är en pojklagsmatch, till en *Gesellschaft*, där domaren betraktas som ett verktyg för lagen i deras strävan efter att vinna matchen. Alltså att domaren som individ och en del av fotbolls familjen ignoreras, främst på grund av bristen av sociala relationer, och utnyttjas företrädesvis av ledare och föräldrar i lagens strävan efter vinster, vilket sätter en oerhörd press på nybörjardomarna. För att komma ur den utsatta position de hamnar i behövs stöd från andra parter i fotbolls familjen. Alltså stöd för att återställa miljön till en lekfull *Gemeinschaft*-präglad miljö som den svenska fotbollsmodellen förespråkar i ungdomsfotbollen. Denna realitet visar på kontrasten mellan verkligheten och det ideal som existerar kring den svenska fotbollsmodellen. Eftersom stödet till nybörjare anses vara bristfällig väljer många domare att sluta döma ganska omgående. Bristen av erfarenhet (en utformad domarroll) och respekt (en trygg miljö) blir för stor vilket skapar en otrygg miljö för dessa domare. Ledarnas och föräldrarnas utstötning av domaren och den alltför *Gesellschaft*-präglade synen på fotboll leder även till att det i ett tidigt skede förmedlas en missvisande bild av domarnas funktion och roll till spelare och allmänhet. Det skapar i sin tur en föreställning om domaren som en aktör inte tillhörande fotbolls familjen. Därför blir inte domarskap ett alternativ till fotbollsspelande, vilket påverkar återväxten av fotbollsdomare eftersom domarskap inte blir en naturlig karriärsval inom fotbollslandskapet. Förnekandet av domarnas roll bidrar till att den fotbollskultur som etableras stöter bort dess centrala organ för säkerställandet av regelverket i den tävlingsinriktade fotbollen, nämligen domarna. En domare förklarar den etablerade synen på domarnas roll inom idrotten:

Det är en samhällig bild egentligen det här med domarskap. Det är ingen som vill bli domarstjärna, utan man vill bli NHL stjärna. [...] Problemet är att dom här ungdomarna inte vet vad dom har att sikta mot. Dom vet inte hur Fröjdfeldt (*en av Sveriges främsta elitdomare, min kommentar*) kommit där han är. Ska jag sikta på AD (*assisterande domare, min kommentar*) eller huvuddomare. Det är ingen som informerar dom. Får dom bara lite hjälp så skulle det vara mycket lättare för dom.

För att ändra domarnas situation behövs således en övergripande attitydförändring i fotbollskulturen gentemot domarna. En förändring hos fotbollslandskapets alla aktörer på synen på domarna måste äga rum där även domare utan erfarenhet i praktiken känner samhörighet med resten av fotbolls familjen. Som fotbollslandskapet ser ut idag måste domarna först etablera sociala relationer på fältet för att släppas in i gemenskapen. Det visar på att den etablerade fotbollskulturen i sig skapar denna distinktion mellan domare och spelare, och genom att denna distinktion har satts i rutin bidrar den till att ständigt stärka den kultur som håller domarna utanför fältet. För att få till en förändring i fotbollskulturen måste alla aktörer på fältet ta ett större ansvar för upprätthållandet av regelverket samt skapandet av en atmosfär som sammanfaller med den Fair Play-ideologi som ska ligga till grund för den svenska fotbollsmodellen, och som bör tillämpas i distriktsfotbollen. Även fotbolls förbundet måste ta ett större ansvar i råd- och stödfrågor till nybörjare för att inkludera dem i domarkårens gemenskap.

Detta kan till exempel ske genom fadderverksamhet som alla mina informanter efterlyser. För även om det har jobbat med olika främjande åtgärder i Gästrikland, som till exempel Fair Play-kampanjer, så är ändå domarna i de lägre serierna utsatta, vilket förmedlar en missvisande bild av domarskapet. Denna bild bekräftas och stärks av de domare som är aktiva i de lägre serierna genom deras oförmåga att bryta detta negativa mönster. På så sätt blir den utsatta situationen dessa domare befinner sig i en ”acceptabel” situation som tillåter och godkänner andra aktörer att lägga allt ansvar för matchutvecklingen på domarna, eftersom domarna samtidigt är en del av spelet och därför också kommer att påverkas av de villkor som råder där. Förhållandena för denna utsatta grupp försvåras av att de saknar allianspartner och språkrör som skulle lösas med en fungerande fadderverksamhet. Domarna tilldelas på så sätt en redan definierad roll av fotbollskulturen. En tydlig konsekvens av detta är som jag nämnde tidigare att många nybörjare slutar sina domarkarriärer i förtid, samt att väldigt få börjar sina domarkarriärer när de har passerat ungdomsåldern, det vill säga när de är 18 år och äldre. Idag beskrivs således en stor brist i domarkåren i Gästrikland där det rekryteras många unga domare utan någon erfarenhet av seniorfotboll. Därför är behovet att äldre nybörjardomare med erfarenhet från seniorfotboll stort eftersom de är bekanta med det hårda klimatet som kan råda på fotbollsmatcher och även med de kulturella och sociala villkoren som råder i fotbollslandskapet.

Att ändra uppfattning om domarskapet är givetvis ingen lätt uppgift eftersom domarkårens syn på sin verksamhet skiljer sig från den allmänna föreställningen om domarskap. Domarkåren ser sig själva som en viktig del av fotbollsfamiljen medan de upplever att de av andra aktörer upplevs endast ha en funktionell roll och därmed vara utomstående. Att ändra denna utbredda syn är ett arbete där ansvaret bör fördelas på flera aktörer för att kunna avlägsna domarna från den utsatta situation de befinner sig i. Olika fält i samhället måste gemensamt bidra till att skapa en större insikt om domarnas tillvaro, till exempel genom skolväsendet via idrottskunskap, media via idrottsrapportering och Svenska fotbollsförbundet via distriktsförbundens arbete för en fungerande kommunikation mellan domarkåren och fotbollsföreningar. Detta kan ske genom större regelkunskap och information om domarrollen till främst fotbollsspelare och skolelever, men även till övriga inom fotbollsfältet för att göra domarskapet som en naturlig del av fotbollsfamiljen samt idrottsväsendet i allmänhet, och väcka intresse för domarutövande bland ungdomar. Detta eftersom den bild som existerar kring fotbollsdomare är missvisande då domarskap erbjuder mycket mer än det som syns utåt och mycket väl kan etableras som ett alternativt idrottsutövande.

8. Sammanfattning

Syftet med denna studie är att ge en övergripande bild av fotbollslandskapet i Gästrikland utifrån domarnas perspektiv. Jag har försökt synliggöra de sociala och kulturella förutsättningar som existerar i gästrikfotbollen och hur de påverkar domarna, för att skapa större förståelse för deras tillvaro. Studien grundar sig på intervjuer med tio domare verksamma i Gästrikland. I studien har jag huvudsakligen utgått från kvalitativ forskningsintervju där intervjuerna är utförda enligt halvstrukturerad intervjuteknik. Inslag av grundad teori har använts för bearbetning av insamlat empiriskt material. Min teoretiska utgångspunkt har varit Pierre Bourdieus resonemang kring idrott och kultur och hans teoribygge med sociala fält, skapandet av kulturer och habitus. I min analys har jag även inkluderat Ferdinand Tönnies begreppspaar Gemeinschaft och Gesellschaft samt den svenska fotbollsmodellens struktur och dess "Fair Play" ideal.

Domarutövandet framställs av mina informanter till en början bara som en bisyssla, främst uppkommet på grund av en fotbollsskada eller under påverkan av betydelsefulla andra i deras omgivning. Det har således varit ett alternativ för att inte komma ifrån fältet. Intresset för domarskap hos mina informanter har berott på den habitus de utvecklat med sin omgivning där domarskap har inneburit status. Men detta är ett långt ifrån etablerat förhållningssätt gentemot domare. I fotbollskulturen finns en redan definierad roll för domare som en utomstående aktör. Denna bild anammas av nybörjare tills de med tiden upptäcker att den hamnar i kontrast med domarkårens egen syn på domarskap. Detta visar på en tydlig distinktion på fältet med domarna på ena sidan och spelar/ledare på den andra. En fotbollsmatch kan betraktas som ett socialt fält där det pågår en maktkamp om domarnas roll och funktion. Denna kamp förs som intensivast i ungdomsfotbollen där domarna utsätts för en intensiv press. Den miljö som skapas blir därför Gemeinschaft-präglad vilket strider mot den svenska fotbollsmodellen som förespråkar en Fair Play-inspirerad spelsätt i distriktsfotbollen. Genom att erhålla symboliska kapital (erfarenhet och respekt) på fältet lyckas dock domarna komma ur den utsatta positionen och skapa en Gemeinschaft-präglad miljö, som även inbringar trygghet för domarna. Detta är någonting som sker parallellt med utvecklandet av en personlig domarroll som balanserar fältets olika tolkningssätt av fotboll. Eftersom nybörjardomare varken har erfarenhet och respekt kvarstår denna problematik för dessa domare. Det bidrar till att etablera en kultur på fältet där domarna inte inkluderas i fotbollsfamiljen. Samtidigt bidrar domarnas oförmåga att bryta detta negativa mönster till att stärka och befästa denna kultur. Dock ändras domarnas förutsättning när sociala relationer skapas på fältet. Det bidrar till en mer Gemeinschaft-präglad miljö där inställningen gentemot domarna ändras. För att inkludera domarna, även nybörjardomarna, som en naturlig del av fotbollsfamiljen måste en attitydförändring äga rum på fältet. Insikten om domarnas tillvaro måste öka, vilket sker genom större regelkunskap och etablering av ett naturligt intresse för domarverksamhet som ett alternativt karriärsval inom fotbollskulturen. Detta är dock ett arbete som måste ske med hjälp av andra samhällsfält.

9. Referenser

9.1 Artiklar

- Spelarna bär skulden* (DN 041209), <http://www.presstext.se>
- Frisk: jag har fått nog* (Expressen, GT, Kvällsposten 050312), <http://www.presstext.se>
- Frisk hotad – slutar som domare* (DN 050312), <http://www.presstext.se>
- Ett nederlag för fotbollen* (Expressen 050312), <http://www.presstext.se>
- Rätt av Frisk att lämna en sjuk fotbollsvärld* (DN 050313), <http://www.presstext.se>
- Tragiskt för fotbollen* (Expressen, GT, Kvällsposten 050313), <http://www.presstext.se>

9.2 Internetkällor

- www.vr.se, Vetenskapsrådets officiella hemsida
- www.svenskfotboll.se, Svenska fotbollsförbundets officiella hemsida
- www.presstext.se, Databasen Presstexts officiella hemsida

9.3 Litteraturlista

- Asplund, Johan. (2000) *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*, Göteborg: Korpen
- Andersson, Torbjörn. (2002) *Kung fotboll: Den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion
- Bourdieu, Pierre. (1992) *Texter om de intellektuella*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion
- Bourdieu, Pierre. (1997) *Kultur och kritik*, Göteborg: Daidalos
- Bourdieu, Pierre. (1998) *Den manliga dominansen*, Göteborg: Daidalos
- Bourdieu, Pierre. (2004) *Praktiskt förnuft: bidrag till en handlingsteori*, Göteborg: Daidalos
- Broadly, Donald. (1997) *Sociologi och Epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, Stockholm: HLS förlag
- Engström, Lars-Magnus. (1999) *Idrott som social markör*, Stockholm: HLS Förlag
- Ericsson, Christer. (2004) *Fotboll, bandy och makt: idrott i brukssamhälle*, s, 13-14, Falun: Scandbook
- Hartman, Jan. (2001) *Grundad teori: teorigenerering på empirisk grund*, Lund: Studentlitteratur
- Hellspong, Mats. (1991) *Korset, fanan och fotbollen: Folk rörelsernas kulturmiljö i ett jämförande perspektiv*, Stockholm: Carlssons
- Kaiser, Lars & Öhlander, Magnus (Red.). (1999) *Etnologiska fältarbete*, Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steinar. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur

- Månson, Per. (2000) *Moderna samhällsteorier: traditioner, riktningar, teorier*, Stockholm: Prisma
- Nilsson, Per. (1993) *Fotbollen och moralen: en studie av fyra Allsvenska fotbollsföreningar*, Stockholm: HLS förlag
- Radman, Aage. (1999) *Fotbollslandskapet: fotboll som socialt fenomen*, Lund: Uni.
- Schoug, Fredrik. (1997) *Intima samhällsvisioner: sporten mellan minimalism och gigantism*, Stockholm: Symposion
- Tönnies, Ferdinand (Red. Jose, Harris). (2001) *Community and Civil Society*, Cambridge: Cambridge University Press